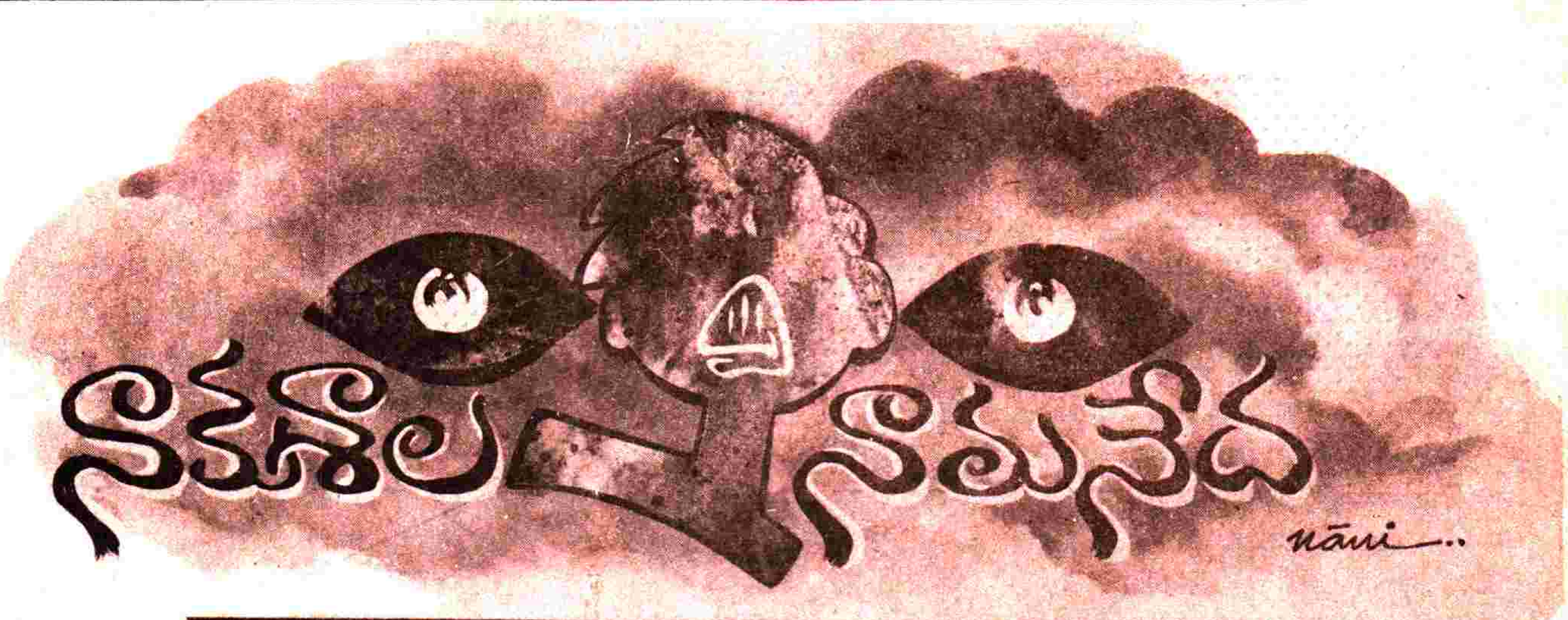

నాకళ్ళల నామ్మనేడు

నామిని సుబ్రహ్మణ్యం నాయుడు

మా ఇస్కూల్లో నాతో గూడా చదువుకొనే అందరి అమ్మలూ మంచి వాగీసు మీద వుండే వాళ్ళు. నారాగోరాగా కష్టం చెయ్యకుండా, నిమ్మళిగా బతికే ఉమామహేశ్వర నాయుడి అమ్మ — ముత్యాలక్క — నల్ల రూపాన నమనమలాడతా వుండి, మొన్నా మొన్ననే మనోరమ అనే ఆడబిడ్డని కని వుండింది. మా పెదనాయిన కోడాలు సాయిత్రి వొదినకు ఎంత వాగీసు వుండేదో పురామారిగ్గా ముత్యాలక్కకు గూడా అంతే వాగీసు వుండి, ఎప్పుడూ పచ్చకోకా తెల్ల రైకా వేసుకొని, నవ్వు మొకాన పెద్దబొట్టు బెట్టుకొని, 'ఆమెకేమి? దిగులా బయమా ?' అన్నట్టుగా వుండేది.

రాజగోపాలనాయుడి అమ్మ గూడా ఒక్క మొంటిక గూడా నెరపకుండా వుండే, రేపో ఎల్లుండో నీళ్ళు పోసుకోబోయే ఆమె మాదిరిగా వుండేది. (నిజ్జం లోనే, ఆమె నేను ఏదో అవసరంలో వుండంగా మేనక అనే ఆడబిడ్డని కనింది.) నాకన్నా ఒక తరగతి పైన వుండే రామానాయుడి అమ్మ పేష్టమ్మ అయితే ఎప్పుడు పుట్టినమ్మ యింటిమాస్త్రి ఏ రీతిగా వుండేదో, అదే రీతిగా వుండే, రామ్మూర్తి నెలం బిడ్డని కడుపులో బెట్టుకొని వుండేది. అందరి అమ్మలూ ఈ మాదిరి దబ్బంగా వుండే నా ఒక్కడి అమ్మ మాయమ్మ బక్క పల్చగా వుండి, ఒంటి మీద ఒయ్యి లేకుండా ఎండుకుపోయి, ఇందిరీ గాంధికి మాదిరి ముందర కొన్ని మొంటికల్ని నెరపబెట్టుకొని వుండేది. మా ఇస్కూలికి మొత్తం మీద నాకు తోడుగా వుండేవోడు ఒక్కడేవోడు మా రమే. వాడి అమ్మా, మా అమ్మా వొకే వాగీసులో వుండేవాళ్ళు. వాడు గూడా ఈ కరిగెం మీద వాడి పని వాడు చదువుకొని నన్ను ఒంటిగాడ్ని జేసి వైరాగానికి పూసినాడు. ఇంక

నాతోగూడా మిగిలిన ఉమామహేశ్వర నాయుడు, రామానాయుడు — వీళ్ళ అమ్మల అమ్మల వాగీసు వుండేది మా అమ్మది. రాజ గోపాల నాయుడి అవ్వ రామ స్వామమ్మకు మా అమ్మ ఎదురుగుండా

ఎదిస్తే ఏడు — ఆమె మా అమ్మను 'హా వొదినా!' అని పిలిచేది. ఇంగ జూడండ, వాళ్ళ అవ్వల వాగీసు మా అమ్మకు వుంటే యింగ నా కడుపు ఎట్ట రగలక పోవును!

మా అమ్మకూ నాకూ నడీ మధ్యన వుండే ముదిగారం, ఈ ఎండలు కాసే బూమండలాన ఏ అమ్మకూ కొడుక్కూ వుండక పోవును. మేమిద్దరం అమ్మాకొడుకులం మాదిరిగానే గాకుండా అమ్మ బావామర్దాళ్ళుగా గూడా వుండే టోళ్ళం. మా అమ్మ నన్ను ముదిగారంతో, ఎక్కడ లేని నవ్వు మొకంతో 'నువ్వు బోరా ముండ నా బట్టా!' అనంటే, నేను గూడా అదే ముదిగారంతో అమ్మ అని గూడా తలవకుండా 'నువ్వు బోయే రండ నాయాలి ముండా!' అని కొంగును బట్టి యిట్ట లాగేస్తాను. మా అమ్మ నెలకొక్కసారి, రెండు నెలల కొక్కసారి మడికాడ నుంచి ఆమె పని ఆమె జేసుకొని వచ్చిందల్లా, నేరుగా యింట్లోకి రాకుండా పేడలోనే నిలబడిపోయి, మా అక్కను 'నీళ్ళు కాగబెట్టుమ' నేది. అప్పుడు నేను మా అమ్మ దగ్గిరికి 'అమ్మామే!' అని

పరిగెత్తతా బోయి కాళ్ళను కావిలించుకోబోతే మా అమ్మ, "ఒరె వొరె, తాకద్దు. కడగా వుండు." అని నన్ను తాకనీకుండా అరిచేతుల్ని అడ్డం బెట్టి కొంచెం దూరంగా జరిగేది. 'ఎట్టయినా సరే, ఈ మనిషిని యిప్పుడే తాకాల, కావాల!' అని నేను మొండి పట్టుకు పొయ్యేవాడ్ని. "ఏమమా, తాకితే? నేను తాకతా." అని నోటితో కన్నా కండ్లతోనే ఎక్కువగా మాట్లాడేవాడ్ని. మా అమ్మకు అప్పుడేమయ్యిందో నాకు చిటికేసినంత సేపుట్లో తెలిసిపొయ్యేది గాని, నేను మాత్రం తెలవనట్టుగా వుండి, 'అంటుకోన్లే, అంటుకోన్లే' అని మా అమ్మను ఏమార్చి గబీమని మా అమ్మ కోకను పట్టుకొనేసి, "అమ్మ, పట్టుకొనేసినా, బాగ పట్టుకొనేసినా. అయికోరట్లో దావా యేస్కోబో యింక." అని నిమ్మళ పడేవాడ్ని. మా అమ్మ మొకం నిండా బారడు పొడుగు నవ్వును బెట్టుకోని, "తంతా పట్టుకోని. కోతి మొకమోడా!" అనేది. మా అమ్మకు, నాకూ మద్దెన ఈ రకం ముదిగారం గూడా తొందర్లోనే పూడిసింది. నేను గమనిస్తానే వుండినాను గదా— నేను అయిదోతరగతిలోనో దేనిలోనో వుండంగా, మా అమ్మకూ నాకూ మద్దెన ఇటువంటి ముదిగారం జరగనే లేదు. అయిదారు నెల్లు గడస్తావుండినా మా అమ్మ నన్నెప్పుడూ, 'కడగా బో. నేను బైట జేరినాను. నన్నంటుకోబాక.' అని నాతో అనలేదు. నేను ఈ మాట మా అమ్మను మాత్రం అడగలేదు గాని, 'ఏమిరా, మన అమ్మ ముట్టు గావడం మానేసిందా ఏమి?' అని నాలో నేనే అనుకుంటూవచ్చినాను. 'ఆమె కావాలనుకుంటే ముట్టయి, వొద్దనుకుంటే కాకుండా వుండచ్చా ఏమి?' అని నాకు సందేకంగా వుండేది. ఒక రోజు బూశమ్మ అనే మా వూరామెతో మా అమ్మ మాట మీద మాట అంటా ఈ మాట గూడా అనింది: "ఆర్నెల్లయ్యిందమ్మ, నేను అంటయ్యి —" అని దిగులు మొకంతో అనింది. ఆ మాటను నేను వినిన కాడ నుంచి, 'అయ్యో, మన అమ్మ వొంట్లో ఏందో మిష్టీకు వుందాది. యింగెట్ట సామీ.' అని నేను ఒకే మదన బెట్టుకున్నాను. ఒక రోజు మా అమ్మ మా కయ్యిలో ఎండ మీద వొంటిగా పని చేస్తా కుశాల మీద వుండినప్పుడు నేను ఒక మాట అడగాలని, ఆ మాటా ఈ మాటా మాట్లాడి ఆమెను లొంగేసుకుని, "ఏమమా! నువ్వు అంటు గావాటం లేదే! ఏమమా? నీ ఒంట్లో ఏమన్నా సంగటమా ఏమి?" అనడిగినాను. ఈ మాట అనినందుకు నన్ను మా అమ్మ, "నా పిన్న కొడుక్కి పెతందాలు జాస్తి!" అని ముదిగారంతో మెచ్చుకొని, అప్పటికప్పుడే గొంతును మార్చి, "నేనే మన్నా కొత్త పెండ్లి కూతుర్నంటరా పిచబ్బా? వాది అంతా అయిపొయ్యింది గదా. ఏ పొద్దు పిసిగిపోబోతాదో నా పీట!" అని పొడుగ్గా ముక్కులగుండా, నోటిగుండా ఒకే దపాగా గాలి వొదిలింది. కొంచేపు గమ్మున వుండి, "ఏమిక ఇప్పు నాలో ఏముందాది రా! నేప్పి కంటికి అన్నిందాలా సక్రంగా వుండే ఆడదాని మాదిర కనబడతా వుండానా, ఎట్ట? నాలో నెత్తురు యాడిది చెప్పు, నెలనెలాముట్టయ్యేలందుకు?" అని యాష్టగా మాట్లాడింది. ముందే బయస్తుడ్నయిన నాకు ఈ మాటలతో వూపిరి తిరక్కుండా పొయ్యేది 'ఈ మనిసి ఏ పొద్దో ఒక పొద్దు మన నెత్తిన రాయి యేసేసి ఆమె పాటికి ఆమి పోబోతాది.' అనిపించి నాకు గుండికాయలు నీళ్ళయి పొయ్యేవి. నాతో కూడా చదువుకునే వాళ్ళ అమ్మలు, వాళ్ళ పిలకాయల పెండ్లిండ్లు జూసి, వాళ్ళ పిలకాయలకు పుట్టిన పిలకాయలను గూడా ఎత్తుకొని అచ్చటా ముచ్చటా తీర్చుకుంటారు గదా! మన అమ్మకు ఆ బాగ్గెం వుంటాదో వుండదో! — ఈ రకమైన బాద బెట్టుకొని నేను సగానికి సగమైపొయ్యే వాడ్ని. దీనికి తోడుగా మా అమ్మ గూడా అప్పుడప్పుడూ నవ్వతానే, "సినబ్బా! నువ్వు పక్కలోకి పెళ్ళాన్ని తెచ్చుకొనేదాక నేనుంటావో వుండనో రేయ్? నీకు పిలకాయలు పుడతారు గదా! వాళ్ళతో నా పేరు చెప్పుకుంటావో చెప్పుకోవో? 'ఒక వొక్కల ముక్కల ఆడది నన్ను కనింది. అది నన్ను సాకి సంతరించడానికి ఎద్దును మోసినంత, గువ్వను పట్టినంత — అగచాట్లు పడింది పాపం!' అని నన్ను గుర్తులో బెట్టుకొని ఏ బిడ్డకు చెబతావా చెప్పవా? ఏమో నబ్బా నిన్ను జూస్తా వుంటే నా పేరు జెప్పే వోడివిగా కనబళ్ళా నువ్వు." అని మా అమ్మ 'ముందుముందు బతికే వాడివి గదబ్బా నువ్వు, నేనంటే చచ్చేదాన్ని' అన్నట్టు నిష్టూరం మాట లన్నీ మాట్లాడేది. మళ్ళ ఎంత బతుకు బతికినా మాత్రం అదేమి బతుకు! 'అమ్మా మే' అని పిలిస్తే పలికేటందుకు అమ్మ లేకపోతే అదేమి బతుకు అనిపించి మా అమ్మ మాటలకు నేను ఎంతగానో నొచ్చుకుంటూ, ఒక పక్క బయపడతానే

యింగొక పక్క దైర్నం కూడ గట్టుకోని, "అమా, ఇట్టా మాటల వల్ల ఏమి పలం? కూటికొస్తాయా గుడ్డ కొస్తాయా? ఇట్టా దరిద్రపు మాటలు ఎప్పుడూ మాట్లాడద్దమా!" అనేవాడ్ని. ఇటుమంటి దైర్నం మాటలను నోట బెట్టేటప్పుడు — కడుపులో అంత బయం వుండాది గదా — అందుకని నా గొంతు నాకు తెలవకుండానే మారిపొయ్యేది. నేను మారి పొయ్యిన, దిగులు నిండిన గొంతుతోనే, నాకు నేనుగా నిమ్మళం పడడానికి, "అదంతా ఏమి గాదు. దేముడు అంత కర్మిడా ఏమి? మనం ఒకర్లో ఒకరం బాగా కలసక పోయ్నాం గదా.

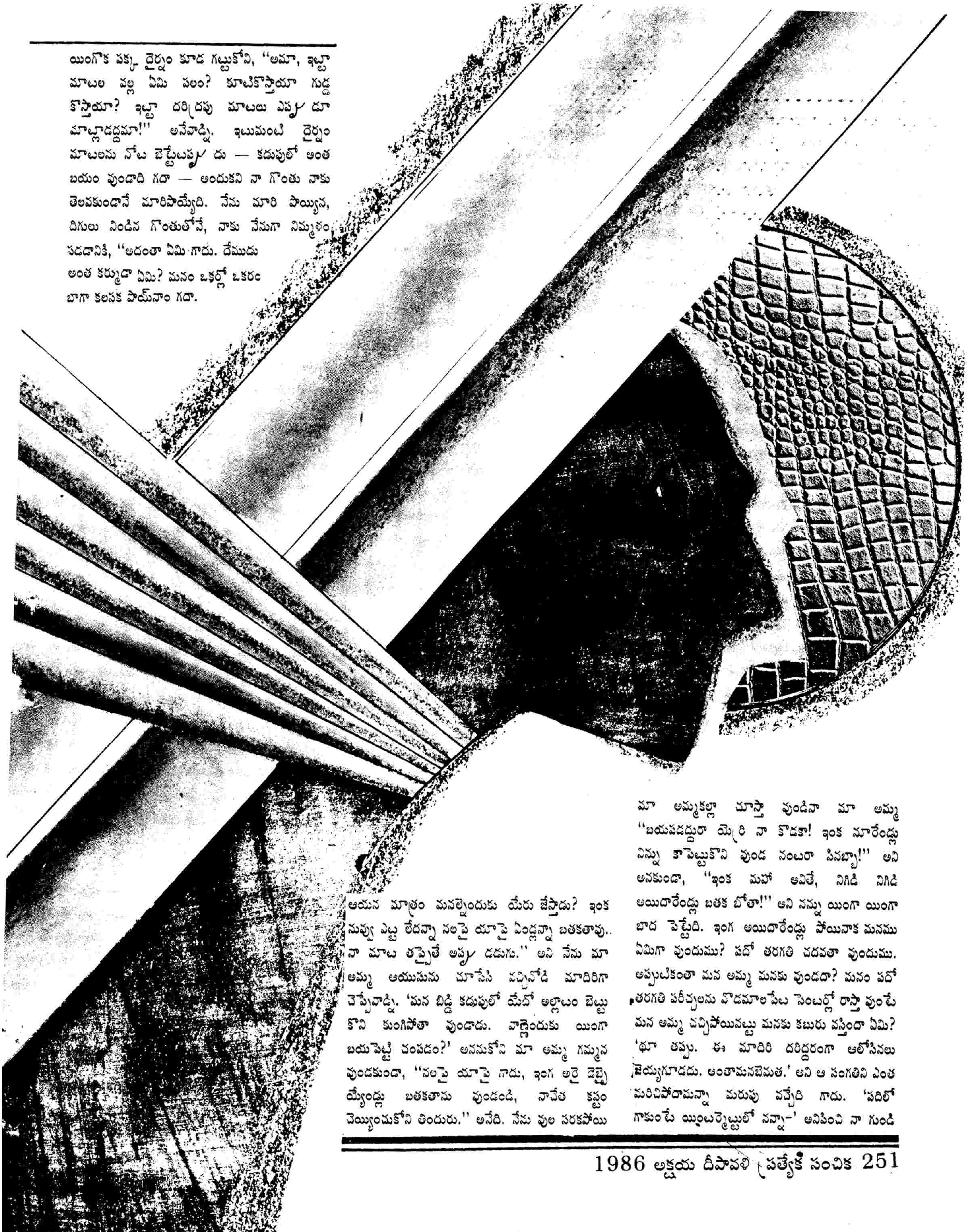

ఆయన మాత్రం మనల్నెందుకు యేరు జేస్తాడు? ఇంక నువ్వు ఎట్ట లేదన్నా నలపై యాపై ఏండ్లన్నా బతకతావు.. నా మాట తప్పైతే అప్పుడడుగు." అని నేను మా అమ్మ ఆయుసును చూసేసి వచ్చినోడి మాదిరిగా చెప్పేవాడ్ని. 'మన బిడ్డి కడుపులో యేదో అల్లాటం బెట్టుకొని కుంగిపోతా వుండాడు. వాణ్ణెందుకు యింగా బయపెట్టి చంపడం?' అనుకోని మా అమ్మ గమ్మన వుండకుండా, "నలపై యాపై గాదు, ఇంగ అరై డెబ్బై యేండ్లు బతకతాను వుండండి, నాచేత కష్టం చెయ్యించుకోని తిందురు." అనేది. నేను వుల సరకపోయి మా అమ్మకల్లా చూస్తా వుండినా మా అమ్మ "బయపడద్దురా యెర్రి నా కొడకా! ఇంక నూరేండ్లు నిన్ను కాపెట్టుకొని వుండ నంటరా సినబ్బా!" అని అనకుండా, "ఇంక మహా అయితే, నిగిడి నిగిడి అయిదారేండ్లు బతక బోతా!" అని నన్ను యింగా యింగా బాద పెట్టేది. ఇంగ అయిదారేండ్లు పోయినాక మనము ఏమిగా వుందుము? పదో తరగతి చదవతా వుందుము. అప్పటికంతా మన అమ్మ మనకు వుండదా? మనం పదో తరగతి పరీచ్చలను వొడమాలపేట సెంటర్లో రాస్తా వుంటే మన అమ్మ చచ్చిపోయినట్టు మనకు కబురు వస్తిందా ఏమి? 'ఛూ తప్పు. ఈ మాదిరి దరిద్దరంగా ఆలోసినలు జెయ్యగూడదు. అంతామనబెమత.' అని ఆ సంగతిని ఎంత మరిచిపోదామన్నా మరుపు వచ్చేది గాదు. 'పదిలో గాకుంటే యింటర్మెట్టులో నన్నా–' అనిపించి నా గుండి

కాయల్లో జెరం గాసేది.

నాకీయాద గుర్తుకు వస్తేనే గాని – మిగతా అప్పుడంతా నేను ఎంతో కుశాలగా వుండేవాడ్ని. ఒక పక్క వొక్కల ముక్కల కూడు తింటావే వుండినా, యింగొక పక్క వొక్కల ముక్కల గుడ్డ కట్టుకుంటావే వుండినా, మా అమ్మతో కోటలు దాటే మాటలను చెప్పతా నేను ఎక్కడ లేని సుకాన్నంతా అనుబోగించేవాడ్ని. నేను పసిబిడ్డగానే వుండినా మాటలు జెప్పతావే బతక లేదు నేను. నాకు చేతనైన పనిని నేను చేస్తావే మా అమ్మకు, మా నాయినకు ఎంతో సకా యంగా వుండినాను. నేను అడివిలోకి ఎనుమును తోలుకొని పోయి (ఇస్కూలుకు లీవులప్పుడు) మేపుకొని వచ్చే వాడ్నిగదా! కాళ్ళకు చెప్పులు లేని నేను కాళ్ళ నిండికి ముండ్లను తొక్కుకొని వచ్చేవాడ్ని. అడుగులు కింద బెడితే సురక్ సురక్ మనేది నా పాదం. ఆ కాసింత నెప్పికే నేను మా అమ్మ దగ్గర పూరెత్తక పొయ్యేటట్టు అరిచేసేవాడ్ని. 'మన కాళ్ళకు చెప్పులుంటే ఈ ముండ్లు యిరిగేవి గాదు గదా! మనకు చెప్పులు లేకపాయినే!' అని నేనెప్పుడూ మదన పడలా. ఎనుమును తోలుకొని సందేళ ఇంటికి వచ్చేసరికి మా అమ్మ వోపివన్ని పనుల్లో మునిగిపోయి వుండేది. ఆ మబ్బులో పిన్నీతో ముండ్లు కుట్ట మని నేను మా అమ్మతో పోరకలాడేవాడ్ని. మా అమ్మ సందేళ పూట చెయ్యాల్సిన పనులన్నీ బిరిబిరా చేసేసి దీపం ముందర కూర్చోని, "కట్టెల మోపు మోసే నాకు పూల గుత్తి బరువా?" అనంటూ నా పాదాన్ని ఒళ్ళోకి తీసుకోని కుచ్చునేది. దీంతో ముండ్ల బాదను నేను మరిచిపోయి ఎంతో దరజాను అనుబోగించే వాడ్ని. మా అమ్మ దగ్గర గెంటసేపు ముండ్లను కుట్టించుకోని, ఆ గెంటా నేను కైలాసాన్ని చూసేవాడ్ని. మా అమ్మ ముండ్లన్నీ కుట్టేసినాక ?శాల నిండిన గొంతుతో, "నన్ను ఏపించే దానికి పుట్టినావు నువ్వు. అదేమో రాసివబ్బా– నువ్వు వొద్దంటే పుట్టినోడివి గదా, అందుకె నేమో నువ్వంటే నాకింత ప్రానం." అనేది. ఈ రకం మాటల కోసరం నేను కావాలనన్నా ముండ్లు తొక్కి, మా అమ్మ చేత కుట్టించుకోని నేను కుశాలతో నా కడుపును నింపుకునేవాడ్ని. ఇదంతా గూడా ఎందుకు? దీన్ని జూడండేమి – మా ఇంట్లో ఒకే ఒక దుప్పటి (మా నాయినది) తప్ప యింగొకటి వుండేది గాదు. చింతమాకులు కూడా గజగజ గొణికే కాలంలో గూడా నేను నా ఒంటినిండికి దుప్పటి కప్పుకోలేదు. ఉమా మహేస్వర నాయుడికైతే ఇరైనాలుగు రూపాయల దర జేసే సోలాపురి దుప్పటి వుండేది. దీంట్లో పానుకుంటే ఎంత యెచ్చంగా వుంటాదో – అని వాడు నన్ను మాటె మాటికీ వూరించేవాడు. నేను మాత్రం రాత్రిపూట ఎప్పుడూ మా అమ్మ విప్పేసిన కోకనే కప్పుకొనే వాడ్ని. ఆ కోకకు ఎన్నో చిరుగులు వుండేవి. మా అమ్మ రాత్రి పూట నన్ను పడుకో బెట్టి నా మీద కోకను జాగర్తగా కప్పి, "కదలకుండా మెదల కుండా పానుకో. అట్టా ఇట్టా మెసిల్నావో, గొంతు మింద కాలేసి తొక్కేస్తా, కోక పూరాగా చివిగి పోతింది మళ్ళ –" అని నాకు యెచ్చరిక జేసేది. మా అమ్మ కోక యెచ్చంగా వుండే బదులు ఎంతో చల్లంగా వుండేది. ఉమా మహేస్వర నాయుడి దుప్పటి తలబిరుసుగా వుండి, బలే పోజులు కొడతా వుండినట్టు అనిపించేది నాకు. నేను కప్పుకునే కోక మాత్రం ఎంతో అణకవగా వుండి, నాకెంతో ఇష్టంగా వుండేది. నేను చలి కాలంలో నిద్దర లేచి, అదే కోకను మా అమ్మ దగ్గర యెచ్చిరికగా కప్పించు కోని – మా మడి కాడికి పోయి దొడ్డికి కూర్చుని వచ్చేవాడ్ని. సోలాపూరు దుప్పట్లు కప్పుకోని మళ్ళ కాడ తిరుగులాడే పిన్నా పెద్దా నా కోకను జూసి, "హారె ఆడంగులోడా! సిగ్గులా, ఆడోళ్ళ కోకల్ను కప్పుకొనేదానికి?" అని తమాసకు గేలి జేసే వాళ్ళు. వాళ్ళ— ఎగతాళ్ళకు నేను మూతి మూరడు పొడుగు బెట్టుకొని, "మాకు దేము డిచ్చింది ఇదేనయా! కడంత గాలం కప్పుకునే దానికి మాకీ కోక వుండినా చాలులే పొండి." అనే వాడ్ని. 'కోకలో వుండే అనుబోగం మీకేమి తెలుసురా ముండ నా కొడకలాలా!' అని లోపల అనుకునే వాడ్నే గాని 'వాళ్ళకు వుండే దుప్పటి మనకు లేకపాయ గదా!' అని నేనెప్పుడూ కుళ్ళి పోలేదు. (ఇప్పుడు నా బారిలోకి ఒక ఆడది పెళ్ళాంగా వచ్చింది గదా! దాన్ని నేను చెప్పుతో కొట్టే వాడ్ని కాకపోవడంతో అదెప్పుడూ ఎంతో పొందిగ్గా వుండే నేత కోకలు కట్టకుండా, ఇంట్లో గూడా సదా అమిరికను జారిజట్టు, నైలాను కోకలు కట్టడంతో నా ఆశని తీర్చుకోలేక పోతా వుండాను. నేను దాని నోటికి బయపడి ఇప్పుడు నా ఒంటి మీదికి దుప్పట్లనే కప్పుకుంటూ సుకమైన నిద్దర్లు పోకుండా ఇకారపు బతుకు బతకతా వుండాను.) మా ఇంట్లోమానాయినకు రెండు పై గుడ్డలు వుండేవి. అవి ఎప్పుడూ బలే యికారంగా వుండే చెమట వాసన కలిగి వుండేవి. నేను సందేళ సందేళ నీళ్ళు పోసుకుని పెళ్ళో నుంచి బైటికి వస్తే మా నాయిన, "యింద. తుడుచుకో." అని పై గుడ్డను అందించేవాడు. నేను దాన్ని అందుకోకుండా మా అమ్మ కొంగు కోసరం అల్లాడే వాడ్ని. ఆ సమియానికి మా అమ్మ ఇంట్లో లేకుండా వుంటే మా కాడిమాను దండెం మీద – మా అక్క పావళ్ళు వుండేవి. ఆ పావడతో నేను నా ఒంటి మీది తేమను ఎంతో కుశాలగా తుడుచుకునే వాడ్ని. ఈ రకంగా పావడతోనే ఒళ్ళు తుడుచుకోవడం అలవాటై పోయింది నాకు. ఒకవేళ మానాయిన పై గుడ్డ – వుతికింది – దండెం మీద వుండినా నేను దాని జోలికి పోయేవాడ్ని గాను. మా అక్కకు గూడా రెం డంటే రెండే పావళ్లు వుండేవి. మా అమ్మకు దండిగా వయసైపోయింది గదా. అందుకని మా అమ్మ రామానాయుడి అమ్మ, ఉమామహేస్వర నాయుడి అమ్మల మాదిరిగా కోకకింద పావళ్లు కట్టేది గాదు. మా అక్క ఒక పావడను ఎప్పుడూ కట్టుకొనే వుంటుంది గదా. మిగిలిన పావడ–చాకలోళ్లకని విప్పేసి వుండినా – నేను నీళ్లు పోసుకుంటానే, పాతగుడ్డలకాడికిపోయి యెతుకు లాడి తుడుచుకొని నిమ్మళపడేవాడ్ని. ఒక దపా నిజంగానే, మానాయిన పై గుడ్డలు చలవ అయివుండినా, వాటిని నేను ఎడం చేత్తో గూడా తాకకుండా, మరకలతో నిండి వుండిన మా అక్క పావడను చేతికి తీసుకొని తుడుచుకుంటా వుంటే, మా అక్క చూసి, "ఆడంగుల నా బట్టా, మొగపుట్టక ఎట్ట పుడితివి రా? అది ముట్టు పావడ గదా!" అని నన్ను చావగొట్టేసింది. తుడుచుకోవాలసిన నా పని అయిపోయింది గదా. అందుకని "నీ యిష్టం వచ్చినట్టు కొట్టుకో." అని మా అక్కకు వొళ్ళు అప్పజెప్పేసి నేను నవ్వతా నిలబడిపోతిని. (మా అమ్మ నాకు మళ్లా నీళ్లు పోసింది.) 'మన వాళ్లు సుబ్బరంగా తుడుచుకునేటందుకు

దాచుకున్న పాట

ఆకాశం
పొంగి పొంగి ఏం చెబుతుందో
వాడికి అర్థం కాదు.
అలల పాడిలో ఆద్దుకుంటున్న బాలుడికి
రాత్రీ పగలు అవిశ్రాంతంగా వూగే
కెరటాల భాష అంతుపట్టదు
పెనుగాలులు తీవ్ర ధ్వనితో
పొదుసుకుంటూ పోతాయి.
అప్పుడప్పుడూ గుండె వాకిట
చిరుగాలి తోరణాల రెపరెపలు వినిపిస్తాయి.

వాడి మాట పెదవి దాటదు
ప్రతీ పదానికీ నడుమ
ఒక మహారణ్యం పెరుకుపోతుంది.
అప్పుడే నిద్ర లేచి
వాడు
తల్లికోసం వెతుక్కుంటాడు.
ఆకాశంలోకి చేతులు చాచి
ఎవరినో పిలుస్తాడు.
తన కోసమే మేఘాలు
బారులు తీరి నిల్చున్నట్టు

ఒంటరి శిఖరాగ్రానికి వెళ్ళి
వాటితో కబుర్లాడుతూ వుంటాడు.
ఎక్కడో పారేసుకున్న
జీవన విషాదాన్ని వాడు
వెతుక్కుంటున్నాడు
ఏ ఆనందాల వేదిక మీదనో
జారిపోయిన పాదముద్రల్ని
వాడు వెతుక్కుంటున్నాడు.
ఉన్నట్టుండి తెగిపోయిన
వయొలిన్ తీగను
ఎట్లా అతికిస్తాడు వాడు?

ఒక మహాసముద్రం పొద్దున
ఒక మహారణ్యం లోలోపల
ఎక్కడో
ఇంకిపోయింది
వాడు గొంతులో దాచుకున్న పాట.
ఇంకా పాడలేడు వాడు!
వాడి నరాలు చిట్లిపోతాయి!

—అఫ్సర్

మనకు టరికీ టవళ్లు ఒకటికి రెండు లేకపాయ గదా!' అని నేనెప్పుడూ మనసులోకి రానియ్య లేదు. (ఈ రోజు ఇప్పుడు—నేను, నాపెళ్లాం వుండే ఇంట్లో అమిరికాలో తయారై వచ్చిన బొచ్చు పైగుడ్డ ఒకటి వుండాది. రెండుమూడు పైగుడ్డలు — గళ్లవి—ఎప్పుడూ వుతికి వుంటాయి. అయినా సరే, నేను నీళ్లు పోసుకున్నాక ఒళ్లార నాపెళ్లాం పావళ్లతోనే ఒళ్లు తుడుచుకోవడం వాడిక అయి పోయింది నాకు. నా అణకవైన బుజ్జి పెళ్లాం నెత్తిన నోరు బెట్టుకొని అరస్తా వుండినా నేనీ పనిని—దేముడి దర్మాన— మానకుండా వుం డాను. నీళ్లు పోసుకోవడానికి పేరుకు నేను బుజమ్మీద పైగుడ్డ వేసుకొని పోయినా నేను తుడుచుకునేది మాత్రం—నా ఆడది విప్పేసిన పాతపావడతోనే.) ఇప్పుడు నేను చెప్పతా వుండేది ఏందంటే—అది గావాల, ఇది గావాల—అని నేను అనకనే వుండినానా అంటే, అనినాను. అనితే, ఎప్పటి కప్పుడు అవన్నీ మర్చిపొయ్యే వాడినే గాని, ఎల్లకాలం అదే మనసులో బెట్టుకొని నేను దిగకుంగి పోలేదు. 'బూములు బావులు మనకు దండిగా లేకపాయనే! అందరాల బతుకు మనిది కాకపాయెనే!' అని దిగులు బెట్టుకోకుండా, 'ఇప్పుడు మనకేమి తక్కువగా ఇచ్చినాడు దేముడు? మాలామాదిగి కొలంలో పుట్టింప కుండా కమ్మ కొలంలో పుట్టించి నాడు. ఎవురికీ దొరకని అమ్మను యిచ్చినాడు. అంతోయింతో కయ్యాగాలవ ఇచ్చినాడు. ఒక అక్క, ఒక అన్నా వుండారు. అన్నిటికి మించి మనల్ని తల్లీదండ్రికి సిన్న కొడుకుగా పుట్టించినాడు. ఆయైన బతుకు గదా బతకతా వుండాం. అని అనుకొని నాకునేను ఎంతో నిమ్మళం పొందతా వుంటే—ఎవురూ తీర్చలేని ఇదొక యాదన బట్టుకొని నన్ను వుడకాడిపించింది.

నాకన్నా రెండుమూడు సమ్మచ్చరాలు చిన్నవాడైన దేవానందమ నాయుడి అమ్మ — జయమ్మ— ఒకనాడు వున్నట్టుండి ఉరుబోసు కొని చచ్చిపొయ్యింది. చిచ్చిగాడికి, అచ్చిగాడికి సంగటి కవణాలు బాగా యేస్తిందని. చేతికి సన్నయెమిక గూడా లేని దరమాత్తుమురాలని ఆ మకాతల్లి వూళ్ళో మంచి పేరెత్తుకొని వుండింది. "ఇక్కడ మనుసులకు కొరత బడింది. నాపూల తోటకు నీళ్ల పోస్తా నా దగ్గిరే వుందువురా." అని దేముడు ఆమెని పిలిచి సతపోరకుంటే, చిన్న పిలగాడ్ని వొదులుకొని ఉరుబోసుకుందారని ఆమికి ఎందుకు పుట్టినట్టు ఆ బుద్ధి? ఏడెనిమి దేండ్ల ప్రాయంలోనే అమ్మను పోగొట్టుకున్న దేవానాయుడంటే వూళ్ళో తల్లులందరికీ అయ్యోమని వుండేది. దేవానందడి అవ్వ (వాళ్ల అమ్మ అమ్మ)—మా అమ్మ ఈడుదే—వాడ్ని సాకి సమరచ్చిస్తా వుండింది. 'వాళ్ల అవ్వ మాత్రం యింగెన్నేండ్లు బతక బోతాది? మహా అంటే పదేండ్లు. మళ్ల దేవడు దిక్కులేనోడే! పాపం ఏ పొద్దుటి కన్నా దేవడు దిక్కులేనోడే!' అని మా వూరాడోళ్లు కొందురు అనుకొనినారు. దేవడి అవ్వ పండుజిల్లేడాకు రంగులో వుండి, చూసే దానికి మాత్రం మా అమ్మకంటే బలంగానే వుండేది. వాళ్లు మాకన్నా గూడా కొంచిం మకరాజులుగా వుండడంతో—ఆమె వొంటికి మించిన కష్టం గూడా చేసేది గాదు. అటుమంటె ఆమే ఇంక పదేండ్లు బతికితే, ఇంక మన అమ్మ ఎన్నేండ్లు బతకబోతాది!— అని నాకు నాయాద రెండింతలయింది. అమ్మను మింగేసిన దేవడు సందేళ ఆరున్నర గెంటలయినా నీళ్లు పోసుకోవ డానికి వాళ్ల అవ్వ దగ్గిరికి పోకుండా, దిగులుతో మొండిగోడల దగ్గిర కూచ్చోని వాడిలోవాడే వుండిపొయ్యేవాడు. 'అమ్మ యాడికి బోతే ఆడికి బోయి, ఆమాటా ఈమాటా మాట్లాడే టందుకు వాడికి అమ్మ లేకుండా పోయింది గదా' అనిపించి వాడ్ని జూసి నాకే కండ్లనీళ్లు గమ్మేవి. 'అదేగతి గదా—ఇంక పదేండ్లు బోతే మనకు గూడా!' అని అనిపించే సరికి నేను మనిషిని గాకుండా పొయ్యేవాడ్ని. ఒకరోజు మా అమ్మ శెనగతోటలో కసువును తొలికతో తవ్వతా వుంటే నేను పక్కన జేరి, "నువ్వు చచ్చిపోతే మళ్ల ఎట్టమా నాగెతి? మళ్ల నేను మాత్రం వూపిరి పెట్టుకొని వుండబోతానా?" అని అడి గేసినాను. మా అమ్మ అందుకు బదులుగా గబక్కన, "ఆ, వుండక. నువ్వు గూడా నాతో చచ్చిపోబోతావా ఏమి?" అనింది. ఈ మాటకు నేను గూడా ఏమన్నా అందామని అనుకుంటా వుండంగానే మాఅమ్మ, నాకా తావకాశం ఇవ్వ కుండా, "పిచబ్బా, ఇప్పుడంటే నువ్వు— పసిబిడ్డివి గాబట్టి నామీద ఇంత అల్లాటం పెట్టుకుంటివి. ఇంక పదేండ్లకో పద్దెదేండ్లకో ఒకదాని మెళ్లో బొట్టు కడతావు గదా. ఒకేళ మళ్ల నేను బతికుండినా నువ్వు నన్ను తలస్తావా? పెళ్లాం మైకంలో బడిపోవా? ఇప్పుడందురూ ఇట్టనే అంటారు—కాలం గడువుకునే దానికి. మళ్ల ఎవ్వరూ తల్లుల మాట ఇనరు. నేను చచ్చి నావనుకో ఈడ్చి అక్కడ పారేస్తావు. నువ్వు పెద్దయినాక యింత జాతిగా వుండినావే అనుకో — నామీద గ్యాపకం నాదినం తీరేదాకా వుంటాది. మళ్ల వుండనే వుండదు. మళ్ల నువ్వెవ్వరో నేనెవువర్నో?" అనింది. ఆ మనిషి తో యిం

ఏమీ మాట్లాడలేక,అక్కడవుండాలేక — నేను మా అమ్మ దగ్గిర్నించి ఎట్ట వొస్తినో గాని ఎవురూ లేకుండా దూరాన వుండే ఒక కానగమాకు దగ్గిరికి వస్తిని. అక్కడికి వచ్చినాక నాకడుపులో ఎన్నోనాళ్లు నుంచి పేరుకుపోయిన దుఃక్కాన్నంతా యెళ్లబోసుకుంటిని. 'ఓ' అని ఎక్కిళ్లు పెట్టేస్తిని. నా ఏడుపంతా నేను ఏడుచు కునేసినాక ఎన్నో జాగర్తల తో వుండాలను కున్నాను. ఇంక పదేండ్లల్లో మనకు పెండ్లీడు వస్తుంది గదా. అప్పు డు నిదానమ్మీద బాగా చూసుకుని, ఒక్క గుంట నాపేరన రాసియ్యక పోయినా— మంచి గుణమంతురాలై వుండి,నాకు మాయమ్మకూ అణిగే ఒక ఆడబిడ్డని జూసి పెండ్లి జేసుకోవాల. అప్పు డు నేను, నాపెండ్లాం — మాఅమ్మ చేత యిట్ట వుండే పుల్ల అట్ట వెయ్యించకుండా వుండి, మా ఇద్దరమే కష్టం చేసి, మా అమ్మను కూర్చున బెట్టి కూడెయ్యాల. ఏ అగచాట్లో ఒక అగచాట్లుపడి మాఅమ్మ మెళ్ళోకి మేముమూడు సవరాల బంగారుతో ఒక బొందారాన్ని చెయ్యించి మెళ్లో మెయ్యాల. మాఅమ్మ చేతలకు నాలుగు బంగారు గాజులు వెయ్యించాల. నేను పెండ్లి చేసుకున్నాక గూడా — ముందు అమ్మను అనుకొని, మళ్ల పెళ్లాన్ని అనుకోవాల. మన అమ్మకు మన పెళ్లాం యెతి రేకంగా యేదన్నా జేసిందంటే, వచ్చే పాపం రానే వస్తుందని, దాన్ని ఒడిగుద్దులు గుద్దాల. మనం పెండ్లి చేసుకున్నాక గూడా— రాత్రి పదీ పదకొండు గంటల దాకా మనం మన అమ్మతో మంచీ చెడ్డా అదీయిది మాట్లాడి, మళ్లనే పెళ్లాం దగ్గిరికి పోయి పడుకోవాల. పెద్దయినాక మనం ఎట్టా పేద్యమేగదా అయ్యబోతాము. అప్పుడు మనకు ఒక గొర్రిమేకా వుంటాది గదా. రెండు మూడు నెలలకు ఒక గొర్రిని కోసి, ఎండేసి ఆ ఉప్పామునులను మన అమ్మకు పూటపూటా పెట్టాల. మనం, మన పిలకాయ లం ఒక్క తునకకు గూడా ఆశించగూడదు. ఆమి పేరు మీద గొర్రిని నరికి, మనము, మన పెండ్లాము, మన పిలకాయలు తినెయ్య గూడదు. మన అమ్మ—మనం తినకుండా ఆమె ఒక్కటే తింటేందా? తినకపోయినా, మనం బలంతాన తినమనాల. పసి పిలకాయలైన మన బిడ్డలను పిలిచి మన అమ్మ చియ్యలకూర అంతా వాళ్లకే పెట్టేస్తుంది. మన అమ్మ బుద్ధి మనకు తెలుసు గదా! అందుకని మనం మన పిలకాయలను మన అమ్మ దగ్గిర చేరనీ గూడదు. ఇవన్నీ మనం కట్టుగా అములుపరచాల. నేను వీటినన్నిటిని ఆలోచించుకుంటా 'వీటిని ఎక్కడ మనం తప్పతామో' అని బయపడి, ముందుగానే ఒక పచ్చనాకును చెట్టులో నుంచి పెరుక్కొని, దాన్ని నెత్తిన పెట్టుకొని, "పచ్చనాకు సత్తెంగా—వీటి నన్నిటిని నేను మరవను. ఒకేళ మురిసినానే అనుకో—నాకు మారుజల్మ వుండగూడదు. నాకు వెంటనే కండ్లు కనిపిచ్చకుండా పూడవాల. నాకు పచ్చివాతం వచ్చి కాలూజెయ్యి ఆడకుండా పూడవాల. పెద్దయినాక నేను మా అమ్మను — ఇప్పుడు మా అమ్మ నన్ను జూసినట్టుగా నేను మా అమ్మను జాగర్తగా, ఎన్నుమీద గువ్వ మాదిరిగా చూసుకోకపోతే, దేముడా, పైన దగద్దమానంగా వుండే ఓ పరమాత్తమా! నాకు నువ్వు తప్పకుండా పెదరోగాన్ని రానివ్వు. నా కాళ్లాజేతులు పెదరోగంతో తిననియ్యి. ఇదే నా శపత్తం!" అని నేను దేముడితో పతిగ్న జేసుకునే వాడ్ని. నేను మా అమ్మను మరిచేవాడ్ని గాకపోవ డంతో, 'మనకేమీ తగలవులే' అనుకొని నాకు నేను ఎన్నయినా శాపనార్తాలు పెట్టుకునే వాడ్ని. ఒంట్లో సత్తాలేని మా అమ్మ ఒకేళ నా పెండ్లికి ముందరే చచ్చిపోతే? ఇంగమనం పదీ పద్దైదేండ్లకు గదా పెండ్లి జేసుకోబోతాము. నిజంగానే ఈ మనిసి అప్పుడే చచ్చిపోబోతాది. మళ్ల ఎట్ట సామీ! అమ్మను పోగొట్టుకున్న మనం మళ్ల మన పెళ్లాం పక్కలో పడుకోని బిడ్డల్ని కని, సమసారం చెయ్యబోతామా? ఎవురన్నా ఎట్టనో గాని మనం జెయ్యలేము. అదే కలవరం బెట్టుకొని మనం దినదినానికి దిగకరిగి పోతాము. ఆ బాదపడ లేక ఒక రోజు మనమే పెళ్లాం బిడ్డల మొకం తప్పించేసి, జయమ్మ మాదిరిగా, మనమూ వురుబోసుకుని చచ్చిపోబోతాము! ఇదంతా ఒట్టి దేనేమో! మన అమ్మ జెప్పినట్టు మనం మన అమ్మ దినం తీరే సరికంతా మరిచిపోయి, పెళ్లాం బిడ్డల మాయిలో బడిపోయి సమసారం చేసుకుంటామేమో! ఒకేళ ఇదే నిజమయినా, మన అమ్మ చచ్చిపోయినా, మనం మన అమ్మను మాత్రం మరిచిపోగూడదు. ఆమెనే కలవరంలో పెట్టుకుని వుండాల. ప్రతిరోజు రాత్రికి మన అమ్మను మనం కలలోకి తెచ్చుకొని చూసు కోవాల. ఆమి కలలో ఏమి నారు పోయమంటే అదే నారును పోయాల మనము. ఆమె మాట పకారం మనం సేద్దాన్ని చేసుకోవాల. మనకు పుట్టిన ఆడబిడ్డకి 'సినక్క' అని మన అమ్మ పేరే పెట్టుకోవాల. మన అమ్మ మన పెండ్లికి ముందర్నే చచ్చిపోతే ఆమి తప్పకుండా మన కడుపులో పుట్టకుండా పోదు. అక్క కడుపులో, అన్న కడుపులో గూడా పడదు మన అమ్మ. మనమంటే గ్యాపకం జాస్తి గాబట్టి ఆమె తప్పక మన కడుపులోనే పడును. మనకు పుట్టిన మన అమ్మను మనం జాగర్తగా - కింద బెట్టితే మట్టయితిందని, పైన బెడితే గెద్ద తన్నకపోతింది- అన్నట్టు కాపాడుకోవాల. ఒకేళ మనకు మొగ పిలకాయలే పుట్టి ఆడపిలకాయ పుట్టకనే పోతే? ఏదేమన్నా మన అమ్మను మనం క్రనెప్పల్లోనే బెట్టుకొని చూసుకోవాల. మన అమ్మ చచ్చి పోతానే— అది నూరుగానీ ఇన్నూరు గానీ— పోటూలు తీసే వాళ్ళతో చెప్పి మన అమ్మను పెద్ద పోటూలో రాయించి, గోడకు తగలెయ్యాల. రోజూ కొత్త పూలారం తెచ్చి యేస్తా వుండాల. నిద్దర లేస్తానే మన అమ్మకు మనం దండం బెట్టు కోని, మళ్ళ మడకా కాడిమాను బుజాన బెట్టి మనం పనిలోకి దిగాల. సమ్మచ్చరం సమ్మచ్చరం పెద్దల పండగ వస్తాది గదా. ఆ పండగ రోజున మనమంతా పొక్క పొద్దులుండి, మన అమ్మకు కొత్త కోకలు రైకలు పెట్టాల. మన పెళ్ళాం దీనికి ఒప్పుకోకుండా తగలాటానికి దిగతాడేమో! అప్పుడు మనం అందుకుసయించ గూడదు. అది ఆ మాట అననే అంటే మనం దాన్ని— మన్నవు రాళ్ళ తొట్టిలో వేసి నిడగ బోసియ్యాల. పాపమే రాదు. 'ఛూ, మనం మన అమ్మను ఎదురుగుండా పెట్టుకొనే మనమే ఆమికి పాడె గడతా వుండాం గదా! అయ్యూ, అయ్యూ! ఈ రకంగా మనం మనుమను ఎట్ట బడితే అట్ట పోనియ్యొచ్చా?' అని అనిపించి నా తప్పుకు నేను చెంప దెబ్బలు కొట్టుకునే వాడ్ని. అయినా సరే ఇటువంటి ఆలోచనలు నన్ను వొదిలిపోక నన్ను చిత్రింపలు పెట్టేవి.

మనకు పని లేకపోబట్టి గదా ఇటువంటి రోత రోత కలవరాలు. మనం పని మీద బడితే ఇవి రావు గదా— అనుకొని నేను ఎనుమును మేపడానికి మా వూరికి పరంటగా వుండే కోనేరు దగ్గరికి తోలుకు పొయ్యేవాడ్ని. అక్కడనే మేము పీనిగలు పూడస్తాము. దాన్ని చూసేసరికి నేను బయపడి పొయ్యేవాడ్ని. మా ఎనుముది ఏ బయ్యమూ లేకుండా ఆ స్మశానం లోకి పోయి గుంతల మీద వుండే తులిసి చెట్టును మూచూస్తా, అక్కడ వుండే పచ్చి కసువుమ నాకతా వుండేది. నేను ఎనుమును యువతలికి తోలెయ్యడానికి భయపడి చచ్చేవాడ్ని. అక్కడ కొంతమంది పిలకాయలు– పీనుగలు పూడ్చిన గుంతల మీద పుచ్చు గూడా పోసేవాళ్ళు. వాళ్ళ ధైర్నానికి నేను యిచ్చిరపోయి బయపడేవాడ్ని. నేను ఆ ప్మశానాన్ని అరికాళ్ళతో తొక్కడానికే తనుకులాడి చచ్చే వాడ్ని. నేను స్మశానంలోకి పోలేక దూరాన్నుంచి రాళ్ళు దీసుకొని, "ఇట్ట రామే ముండవాయాలీ గొడ్డా! నీకు ఆడేమి పని?" అని మా ఎనుముమ కొట్టి యువతలకు తోలేసే వాడ్ని. నేను ప్మశానానికి కొంచెం దూరంగా నిలబడ, వొంగి గుంత లను కండ్లకు అద్దుకొనేవాడ్ని. ఆ సమియంలో నాకు వొగిసుకు మించిన ఆలోసినలు వచ్చేవి. అక్కడ దేముదు నిలబడుకొని ఒక్కొక్కర్నే పిలస్తా వుండినట్టు, "రండి, ఆ వూరులో ఏమి బాగుంటాది. ఈడయితే అంతా బాగుంటాది. రండి." అని పిలస్తా వుండినట్టు అనిపించేది. ఇదీ నిజిమే గదా. వూరు మనిదా? ఆ ఇల్లు మనిదా? ఇంక పదేండ్లు గాకుంటే ఇరై ఏండ్లు, మహా అవితే మూరేండ్లు బతకబోతాము. మళ్ళన్నా ఈడికి రావాల్సిందే గదా. ఇదేగదా మనకు శాప్పితం. వూళ్ళో అవితే మనం మూరేండ్లుంటాము. ఈడయితే లచ్చ ఏండ్లు, శతకోటి సమ్మచ్చరాలు వుంటాము గదా!— అనిపించి నాకు అదంటే బయము బక్తి ఏర్పడినాయి. అక్కడ ఎవ్వరిదో ఎనుము తిరగలాడతా వుంటే — దాన్ని రాళ్ళతో కొట్టి కడగా తోలేసి నిమ్మళ పడినాను. అదంటే బుద్ధి లేని గొడ్డు. తెలిసో తెలవకో ప్మశానాన్ని కాళ్ళతో తొక్కేస్తా వుంటే మనకు బుద్ధీ గానం వుండి గూడా మనం చూస్తా వుంటామా?— అనుకొని నేను ఒక మంచి పని చేసినట్టు గాలి పీల్చుకున్నాను. ఆ ప్మశానాన్నే ఎదురుగుండా బెట్టుకొని, నేను దూరానవుండే పుష్పావతి అనే అమ్మిని పిలిచి ఒక పెశందం అడిగినాను: "పుస్పా, పుస్పా! నువ్వు ఎవ్వరికన్నా బాకీ వుండావా మే?" అనడిగినాను. ఆ అమ్మి నెత్తి మింద చెయ్యి దించకుండా, "పచ్చ నాకు పత్తెంతో సుబ్రమణీ! నేనెవ్వరికీ బాకీ లేనమకో. మొన్న మన బూలోకకు రెండు బలప ముక్కలు యియ్యాల్సుంటే యిచ్చేస్తి. 'నువ్వు మళ్ళ నాకు యియ్యాల్సిందే పన్లా' అని అన్నా గూడా నేను జమునకు ఇయ్యాల్సిన చెండుపుష్ప పువ్వును ఇచ్చేసినా. బాకీలు పెట్టుకోగూడదు సామీ. నేను అయినుకు గూడా నా దగ్గిర వుంటేనే తీసుకుంటాను గాని, అయిదు పైనా పైసల్ను గూడా బాకీ మాత్రం పెట్టను. తీర్చ కుంటే మళ్ళ జన్మలో వాళ్ళకు పుట్టి తీర్చాల్సుంటాదంట." అని బారసు పాడుసుపుస్కం చదివినట్టు చదివింది. ఆ అమ్మిని అంతా మాట్లాడనిచ్చి, నేను మెల్లంగా లోగొంతుతో, "లేదు! పుస్పావతీ! లేదు, నువ్వింగా నీ బాకీ తీర్చుకోలేదు. నువ్వింకా బాకీ పెట్టుకునే వుం డావు, ఒకరికి."

ఆ అమ్మి నా మాటలకు బిత్తరకపోయి, నన్ను పెద్దోళ్ళ పిలిచినట్టు 'సినబ్బా!' అని పిలిచి, "లేదురా,

నెకెవ్వరన్నా నేను బాకీ అని జల్లి జెప్పినారేమో. చెప్పు, ఆ అపద్దం చెప్పిన నా బట్టను, నా సవితిని వాయించేస్తా" ననింది ఎక్కడలేని రోసంతో. "నీకు అర్రెల్లు అయిపొస్తా వుండాను. నువ్వు ఎవ్వరికి బాకీయో చెప్పుకో" అనేసి నేను ఎనుమును ఇంటికి తోలుకోని రాబోయినాను. పాపం పుష్పావతి కొంచేపు ఆ అమ్మితో ఆ అమ్మే ఆలోసిన జేసుకొని, "నువ్వే సెప్పు సుబ్బమణీ! నాకు తెలవదు. నువ్వే సెప్పు నేనెవ్వరికి బాకీయో. తీర్చేస్తాను ఇప్పటికిప్పుడే, నీ కండ్ల ముందర్నే- " అనింది ఆ రోసగత్తె. నేను నిదానంతో మాటలను రానిచ్చి, "పుష్పావతీ! నువ్వీ పొద్దుగాకున్నా రేపుగాకున్నా నూరేండ్లు తాలినాకన్నా సచ్చిపోతావు గదా. నువ్వు సచ్చిపోతేగాని నీ బాకీ తీర్దు. అదే గుంత బాకీ. మనం సచ్చినాక ఒక గుంతను లోడి దాంట్లో మనల్ని పూడస్తారు. అందుకని నీ గుంతకు నువ్వు బలిపాలు, అయిసులు గాదమా బాకీ. నీ ఒళ్లను నువ్వు గుంతకు బాకీగా వుండావా లేదా చెప్పు?" అనడిగినాను. పాపం పుష్పావతికి అప్పటికి అర్తమయింది. నేను గుంతకు తప్ప ఇంగెవ్వరికీ కాలిగాగూడా బాకీ లేను - అని మా పిలకాయలం అనుకొనే మాటే. దానిలోనుంచి నేను దీన్నంతా లాగి మదవపడిపోయినాను.

ఇదే కలవరంతో వుండేవాడ్నిగాబట్టి నాకు ఒక రోజు మా అమ్మ సచ్చిపోయినట్టు కల వచ్చింది. మా అమ్మమీద పడి నేను లబలబా నోరూ, ఎదురొమ్మూ కొట్టుకొనేసి ఏడిచేస్తా వుండాను. నన్ను పట్టుకొనే దానికి మా వూరోళ్లలో ఎవ్వరి వల్లా గాలేదు. ఇది కల, నిజంగాదు అని నాకు తెలస్తానే వుండినా నేను మెలకవలోకి రాలేకుండా పోయినాను. మనమిప్పుడు నిద్దరగాని లేస్తే మనం మన అమ్మను బతికి వుండినట్టు చూసుకోవచ్చు నాకు అనిపిస్తా వుండినా లేవలేకపోతిని. వూళ్లోవాళ్ల మా అమ్మను బైటికి తీసుకొచ్చి వుదుకు నీళ్ల పోసినారు. మా ఇంటి ముందర మంట వేసుకొని మాలోల్లు పలకలను కాగ బెట్టుకుంటా వుండారు. వాళ్ల దరువు మొదలు బెడతా వుంటే మా అమ్మను పాడిమిందికి చేరస్తా వుంటే నేను నోరు కొట్టుకొని, కొట్టుకొని సోదీనాన్ని తప్పిపోతిని. ఇంక మనం మన అమ్మను చూసుకోలేము. ఇంకెప్పుడూ మనమ్మ మనకు నీళ్ల బోసి కూడెయ్యదు. మనమ్మ ఇంగ మన కయ్యిలోకి వచ్చి పని జెయ్యదు — అనిపించి నేను ఓ అని తపన పడిపోయినాను. నాకు తెలవకుండానే నా కండ్లల్లో నీళ్ల జొడజొడ కారిపోయినాయి. 'అమామే, అమామే' అని మూలగతా వుండిపోయినాను. అవితే మన అమ్మ మనల్ని వొదలదు. మనం వుండే దాక మన అమ్మ గూడా వుంటింది. మనల్ని బయిపించాలని, మన బిడ్డి మన చావుకు ఏ రకంగా అల్లాడిపోతాదో చూద్దామని మన అమ్మ నాటకం ఆడింది. మన అమ్మ పాడెని దింపుడు గళ్లం కాడ దించతారు గదా. అక్కడ మన అమ్మ, 'నా సిన్న కొడుకేడి? నా సిన్నకొడుకేడి?" అని పైకి లేస్తింది. మనం మన అమ్మను మళ్లా ఇంటికి తోడుకొని వచ్చి, అమ్మను జాగర్తగా చూసుకుంటాము అని ఒక పక్క అనిపిస్తానే వుండాది. నా దింపుడు గళ్లం ఆశి గూడా దేముడు నెరవేర్చలేదు. నేను కండ్లు మూసుకుని మా అమ్మ గుంతమీద పిడికెడు మట్టేసి దుడం తీర్చుకుంటా వుంటే - నేను నిలుపుకోలేక వెక్కిళ్లు పెట్టేసినాను నిద్దరలోనే. మా అమ్మ నా పక్కనే పడుకోని వుండిన నా గోలుకొండ వులిక్కిపడి 'సినబ్బా, ఒరే సినబ్బా!" అని ఓత్తరకపోయి, పైకి లేచి మంచినీళ్ల లోటాను నా నోటికి కరిపించింది. "నువ్వు సచ్చిపోయినట్టు కలొచ్చిందమ్మా!" అని మా అమ్మను కరుచుకొని దుఃఖాన్ని ఆణసర జేసుకున్నాను. అప్పుడు నన్ను మా అమ్మ మోకాళ్ల మీద పండేసుకొని, మోకాళ్లను కొంచెం కొంచెం పైకిలేపి నన్ను వూగించి వూగించి, "ఒరే సిన్నబిడ్డా! ఇదే నూదన బెట్టుకొని నన్ను ఎత్తేస్తావా ఏమి! ఒద్దు కొడకా, ఒద్దు. నీకేదేమి

> ## నగరంలో..
>
> హరిత వర్ణం ఆనకేసలాడే
> పచ్చెడు పచ్చగడ్డి
> నవనవలాడే పత్తిగింజలు
> ఇంత కుడితి నీరు తాగుంటూ
> నున్నగా నిగనిగ లాడుతున్న
> ఆ పెంపుడు ఆవు
> ప్రతిరోజు రోడ్డుమీద
> చెత్తకుండీలోని
> ఏదో ఒక కాగితాన్ని తింటేగాని
> దాని కడుపు నిండినట్లుండదు
>
> —మందరపు హైమవతి

యాదనరా ఎత్రి నా కొడకా! నేను ఎక్కడికి బోతా? నీ పిలకాయలను పెద్దోళ్లను జేసి, వాళ్లకు గూడా మీకు మాదిరిగా ఒక దోవ జూపించి గదా నేను చావబోతాను. ఈ యాదన లోకాన యాడన్నా వుండునా? అందుకేనా నువ్వు మొన్నా మొన్న నన్ను గుచ్చిగుచ్చి అడిగింది— 'అమా నువ్వు జచ్చిపోతే మళ్లీ మా గతెట్ట?' అని. ఈ దిగులు బెట్టుకో వద్దురా ముండమోపి యెదవా! ఎట్ట బతక బోతావో నా కొడకా నువ్వు?" అని మా అమ్మ ఆ రోజు నన్ను నిమ్మళించింది. నాకు ఇటువంటి కలలు వస్తే కుశాలగా కూడా వుండేది. నాకొచ్చే కలలు ఎప్పుడూ జరిగేవి గాదు. అందుకని మన అమ్మ సచ్చిపోదు - అనిపించి నా మనసుకు ఎంతో ఆయిగా వుండును. మనం మన అమ్మను గురించి కడుపులో ఇన్ని ఆశలు పెట్టుకోని వుండాం గదా. కుచ్చున్న చోట కుచ్చోకుండా, నిలబడినచోట నిలబడుకోకుండా అమిని గురిచ్చే మదనపడతా వుండాం గదా. ఇంత యిదిగా అమ్మను గురిచ్చి తపన బడేటోళ్లెవ్వరు? ఇది మంచిదే గదా. మంచి బుద్దేగదా. అందుకని మనం పెద్దయినాక గూడ దేముడు మనకే చెరవూ జెయ్యకుండా కన్న కొడుకు మాదిరిగా జూసుకుంటాడులే— అని అనిపించేది నాకు. మంచీ చెడ్డా తెలిసినోడు గదా దేముడు. మనమేమన్నా నాకు సదవులు బాగ రావాలి. పెద్ద సంబళంతో గవుర్మెంటు వుజ్జోగం రావాల - అని కోరుకుంటే ఆయనకు కోపం రావాల. మనం అదంతా ఏమీ అడగటం లేదు గదా. మా అమ్మను, మా నాయిన్ను - నా కడంతగాలం నా కండ్ల ముందర వుండియ్యి మహా బావా— అనే గదా కోరుకుంటా వుండాం. దేముడు గూడా తప్పకుండా ఇటువంటి కోరిక్కి మురిసిపోయి మనకు వరమిస్తాదులే

అనుకుని నేను ఎక్కడలేని వైబోగాన్ని చూసుకునేవాడ్ని. ఇన్ని అనుకుంటా వుండినా నాకు ఒక పక్క ఆ బగమానుడి మీద అపనమ్మకంగానే వుండేది. మా పిలకాయలు అనుకునే మాటలు ప్రకారం అవితే - దేముడికి కైలాసంలో ఇక్కడ మనకు బూమండలం ఎంత వుండునో ఆయనకు అక్కడ అంత పూలతోట వుండాల. అంత పెద్ద పూల తోటకు దినమ్మూ నీళ్ల పొయ్యాలంటే మాటలా? దేముడికి ఆ పూలతోట మింద బలే కలవరమంట. ఒక్క ఆకు రాలి కింద పడిపోయినా అప్పటికప్పుడే దాన్ని ఎత్తియ్యాలంట. అంత శుబ్బరంగా పెట్టుకుంటాడంట ఆయన ఆ తోటను. ఇంక జూడండి - ఆ తోటను సమరచ్చించ డానికి ఎంతమంది గావాల్నో మనుషులు? అందుకని బూలోకం మీద వుండే మనమీద పడతాడంట ఆయన. మనం ఎన్నిజెప్పుకున్నా - మనం గూడా ఆయన పుట్టిస్తే పుట్టినోళ్లమే గదా. అందుకని మనల్ని పిలుచుకొని పొయ్యే అక్కు, అతార్టీ ఆయనకే వుండాయి. అక్కడ కైలాసంలో పూలతోటకు నీళ్ల పోసేవాళ్లల్లో - ఎనికాటాలు పెట్టుకొనే వాళ్లను, పని ఎగదొబ్బి పొంగేసికాలు మేసేవాళ్లను ఆయన ఎప్పటి కప్పుడు సరమానులుగా పుట్టించి, బూలోకం మీదికి అంపిస్తాడు. ఇదేనంట మనకు జైలు శిచ్చ. మీరు ఈ రోజుటిగ్గాడా కోతికోతి ఆలోసినలన్నీ పక్కన బెట్టి జూడండి ఇదే నిజ్జి మనిపిస్తాది. దీన్నట్ట వుండియ్యండి. ఈ మాదిరిగా పూలతోటకు నీళ్ళు పోసేవాళ్లను ఒక్కొక్కర్నే కిందికి అంపించెయ్యడంతో అక్కడ కొరవబడిపోతారు గదా. అప్పుడు దేముడు బూలోకాన వుండే మనలో - ఎవ్వరైతే నిమ్మళంగా వుండి, మంచిగా వుంటారో, ఎవ్వరైతే వాళ్ల పని వాళ్ల జేసుకొని పనిమీద కలవరంతో వుంటారో - అటు మంటి వాళ్లను ఆయన పిలుచుకొనిపోతాడు. అందుకనే పాపాలు జేసే వాళ్లను ఆయన బిరీన పిలుచుకోనేపోడు - ఎందుకు పూలతోటలో రానీపోనీ తగరార్లు, అని. మా పిలకాయల మాటలు నిజ్జమైన అపద్దమైన దేముడు మాత్రం ఒక మనిసివి. - కలిగ్గం మీద వుండాలనుకున్నన్నాళ్లు వుండనీడు. మనం ఒకరిమీద ఒకరం ఎన్ని గాపకాల్తో వుండినా ఆయనకు అదేమీ పట్టదు. ఆయనకు ఆయన పూలతోట కళకళ లాడతా వుండడమే కావాల్సింది. ఈ ఒక్కటే ఆయన మీద నాకుండే నిష్టూరం. పాపం యిరణ్యాసుపుదు

అంటే నాకెంతో జాలిగా, ఆ మహన్నబావుడి చావు నాకెంతో బాదగా వుండేది. ఆయన కొడుకు - పహల్లాదుడంటే - వాడమ్మ! అనే వాడ్ని నేను. కన్న తండ్రినే చంపించిన ఆ యెదవను ఎడంకాల్తో ఎగిసి తన్నినా కర్మాల్లేవనిపించేది. ఇరణ్యాసుపుడు బతకదాం గదాని, ఎల్లకాలం బతకదాం గదాని అనిపించ్చిన వాడు. కాని, దేముడు ఆయన బతికితే చూడలేకపోయినాడు గదా. ఏ ఆటో ఒక ఆట ఆడి పొట్టనబెట్టుకున్నాడే. ఒక రకంగా గాదు, ఎన్ని రకాలుగా జూసినా గూడా మన ఇరణ్యాసుపుడు తిక్కలోడే. అదే పనిగా తపుసుజేసి, దేముడ్ని రప్పించుకోని వొరం అడిగేటప్పుడు జాగర్తతో వుండాలగదా. ఎందుకంటే దేముడు అన్నిందాల తెలివిమంతుడు. ఆయన ఏ నరమానుడ్నీ కడంతగాలం బూమండలం మీద బతకనీడు. అందుకని ఆయన వరాలను గూడా జాగర్తగా ఇస్తాడు. ఆ సమయంలో ఆయన ఎంతో యెచ్చిరకతో వుంటాడు. ఇది తెలుసుకోలా మన ఇరణ్యాసుపుడు. 'నన్ను మనుసులూ చంపగూడదు, దేముళ్లూ చంపగూడదు. నేను పొగులుపూటా చావగూడదు. రాత్తిరి పూటా చావగూడదు' అని కోరుకున్నాడు. దేముడు 'సరేలే, నా కొడకా!' అని వరమిచ్చేసి దొంగ బుద్ధిని కడుపులో బెట్టుకున్నాడు. తీరా ఇరణ్యాసుపుడి పని ఏమయ్యింది? ఆయన ఈ బూమండలం నిలిచినంత కాలం బతికినాడా? పొగులు పూటా గాకుండా, ఇట్ట రాత్తిరి పూటా గాకుండా, అట్ట మనిసిచేతా గాకుండా, ఇట్ట దేముడి చేతా గాకుండా బలే తెలివితో, ఎంతో మోసంతో చావుబారిన పడినాడు. నన్నుగాని దేముడు పిలిచి 'ఒకటే ఒకటి వరం గోరుకో, తీరస్తా' అని గాని అంటే నేను ఒక మాట తక్కువగా, రెండు మాటలు ఎక్కువగా మాట్లాడకుండా బలే తెలివిగా అడగాలని అనుకొనేవాడ్ని.

మీరు నమ్మనన్నా నమ్మండి, నమ్మకుండా అన్నా పొండి - ఒక రోజు నేను ఎనుమును, తోలుకొని మా మడికాడికి పోయినాను, అప్పుడు నాలో నేనే వుండి, ఒకా ఒకడ్నిగా ఒంటిగా వుండి పోయినాను. నా బతుకులో, ఒకప్పట్లో ఒక కాలమంతా నన్ను ఇటుమంటి ఆలోసినలే తేనీగల మాదిరిగా నా చుట్టూ జేరి నన్ను బాదబెట్టినాయి. ఆ మాదిరిగా నేను ఎనుము దగ్గిర ఒంటిగా వుంటే - అప్పుడు సాచ్చాత్తూ ఆ మహన్నబావుడు తిరత్తని కొండల్లో కేలీయిలాసంగా వుండే సుబ్రమణింసామి నాకు కనపడినాడు. ఆయన సుబ్రమణింసామేగాని నరమానుడు మటుకు గాదు. ఆయన మా పటంలో మా గోడకు వుండే ఆయనే గదా. అందరి దేముళ్లల్లోకి నా పేరే వుంటే ఆ దేముడంటే నాకు బలే ఇష్టం గూడా. మాగన్నుగా వుండినట్టుండి, మైకంలో వుండిన నాకు ఆయన శూలంతో, నెమిలితో పాటుగా కనపడి, "నీకు ఏమి గావాల్నో అడుక్కో, ఇస్తా" నన్నాడు. నేను అప్పుడు యెంతో యెచ్చిరికతో వుండి, మా అమ్మను నన్ను - కడంతగాలం బతకనియ్యి. ఈ కలిగ్గిం ఎన్నేండ్లుంటెందో అన్నేండ్లు

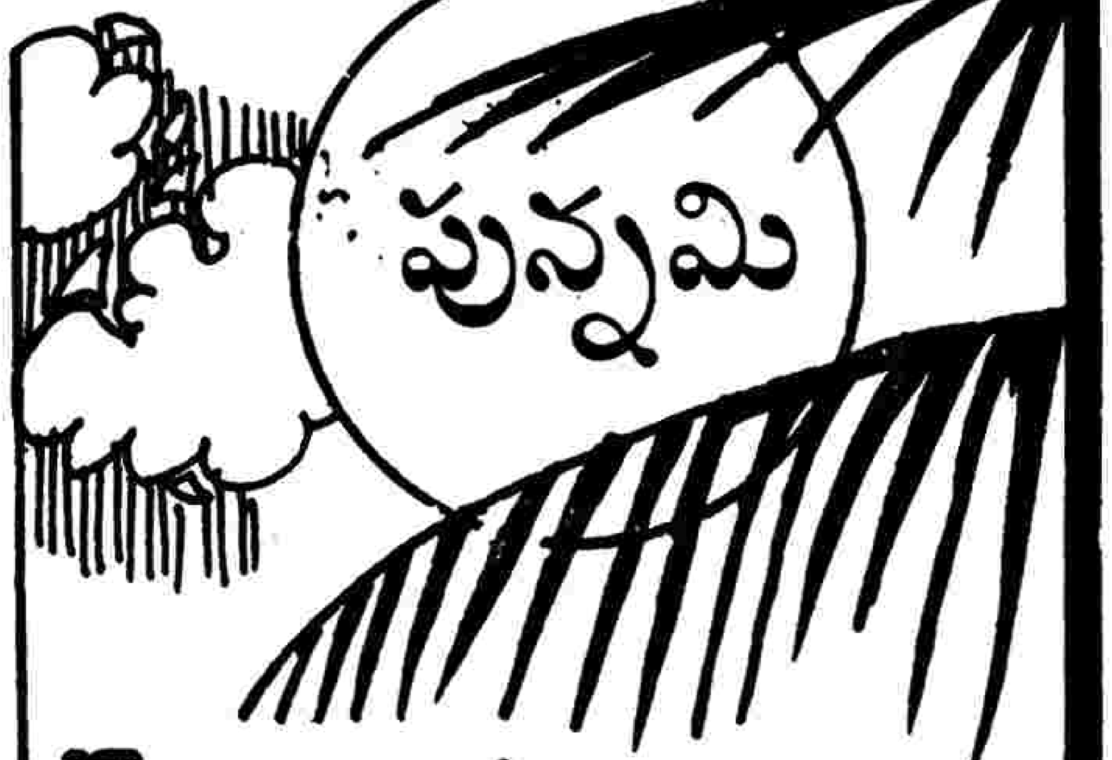

కొబ్బరి కొమ్మల్లో
"చిక్కి"పోతున్న చంద్రుడికేం తెలుసు
చీలిన ఆకుల నడుమ
తెరిచిన కన్నునని,
కొందరికి పిచ్చెక్కించే పున్నమినని!

—నిఖిల్

అని మాత్రం అని గమ్మున వుండినాను. దీనికి దేముడు ఎంతో తెలివిగా వుండి నోటి మాట ఎత్తకుండా వుండినాడు. నేను ఆయన పరామారికను జూసి ఆయన్ను ఎట్టయినా సరే మాట్లాడిపించాలని "నువ్వు జెప్పే వాటికన్నీ ఒప్పుకుంటా, ఈ ఒక్క మాటను మాత్రం నువ్వొప్పుకో సరా?" అన్నాను. ఆయన గూడా జంకూగింకూ అన్నీ వొదిలేసి మన మనిసి మాదిరే మాట్లాడడం మొదలుబెట్టినాడు. "నిన్ను ఎన్నో పరీచ్చలు బెడతాం. అన్నిట్నీ నువ్వు బరాయించగలతావా?" అనడిగినాడాయన. ఆయన మాట తీరు గూడా పసిబిడ్డకి మాదిరిగానే వుండింది. "ఓ" అని నేను బారదు పొడుగు దీర్గం దీసి, "నువ్వు కావాల్నంటే ఎంత చెడ్డన్నా జేసుకో. నన్ను పదో తరగతిని మాటి మాటికి పయిలు జేసెయ్యి. ఘార్చికి, సెప్టెంబరుకి, మార్చికి, సెప్టెంబరుకి— ఈ మాదిరిగా ఎమ్మెస్సెస్సీ ఎన్నిసార్లన్నా జెయ్యి, నాకు బాదలా" అన్నాను నేను. దేముడు నాతో, "నువ్వు పెద్దయినాక పైర్లు బెడతావు గదా. నువ్వు పెట్టిన పైర్లు పెట్టినట్టే గలగలమని ఎండిపోతాయి. నువ్వు మోట తోలడానికి తెల్లారి జామున బాయికాడికి మోట బానను ఎత్తకపోయి ఎంతసేపు మోట తోలినా, నీ మడి నీళ్లతో పారదు. నువ్వు ఏ కయ్య మీద మడవ యేసినా దెయ్యం వచ్చి తెంపేస్తుంది సరా?" అన్నాడు. సరే, కానీ! పైర్లు పండించుకోకుండా కూలిపన్లన్నా జేసి బతక్కోలేమా అనిపించి ఈ మాటే అంటిని ఆ బగమంతుడితో. "వద్దికుంటే సంగటికి లేకుండా, సంగటికుంటే వద్దికి లేకుండా, తలకు వుంటే మొలకు లేకుండా, మొలకు వుంటే తలకు లేకుండా - నిన్ను ఈనపు బతుకు బతకనిస్తాం, నీకే రోత బుట్టేటట్టు ఒప్పుకుంటావా?" అనడిగినాడాయన. ఇప్పుడు గూడా మా కుటుంబరం ఆయన జెప్పినట్టే జరగతా వుండినా, మా ఇంట్లో వుండే అయిదు మందిమి ఒకర్నొకరు చూసుకుంటా, ఒకర్తో ఒకరం మాట్లాడుకుంటా సుకంగానే జీవనం సాగిస్తా వుండాం గదా అనిపించి దేముడు అనిన ఆ మాటకూ ఒప్పుకుంటిని, "ఇంతెందుకు సామీ? ఇంక ఈ కలిగ్గం మీద కొత్త మనుసుల్ని ఎవుర్నీ పుట్టించనియ్యొద్దు. అదే రకంతో - వుండే మనుసుల్ని ఎవుర్నీ చంపుకొని పోవద్దు. మా అమ్మ అదే వొగిముల ఎల్లకాలం వుండి పోవాల. నేను ఇదే రకంతో వుండిపోవాల. ఇట్టయితే లోకంలో ఎంతో తెరపగ వుండును గదా? ఈ ఏరుపాటును జెయ్యరాదా? దీంత కలిగ్గవాసుల కష్టమంతా ఈడేరిపోదా?"— అని న మనసులో ఎన్నో దినాల్నుంచి నానతా వుండిన కోరికన బైటికి చెప్పేస్తిని.

దీనికి దేముడు నవ్వు మొకం బెట్టి, "ఒరె ఒరె, నువ్వు నరమానుడివైనా అష్ట తెలువులు కలిగి వుండావే! అవన్నీ అయ్యేపని గాదు గాని, ఇప్పుడు జరిగే పని జూడు" అని దేముడు నామీద దయుదలనకుండా, "నీకు అరవైయో

ఁమ్మచ్చరం వొచ్చేదాక మీ యమ్మమ, అయ్యను ౦తికిస్తా. దీనికి ఒప్పుకుంటావా?" అనడిగినాడు. నేను ౹రైయ్యేండ్ల దాకా మన అమ్మా అయ్యా మన కండ్ల ముందర వుంటే చాలులే, మళ్ళ పదేండ్లే గదా మనం మాౖతం బతకబోతాం అనుకొని, "దేనికి ఒప్పుకో ౦ంటావో చెప్పు. ఒప్పుకొనేది లేనిదీ చెప్తా" అనడి తిని. అప్పుడు దేముడు, "నీకు పుట్టే పిలకాయలంతా ౦ంటిగా, గుడ్డిగా, మూగిగా పుడతారు. సరేనా?" అనడిగినాడు. 'ఏమబ్బా దేముడు యింత కర్కుడుగా వుండాడు. ఇంత కటీనుడా దేముడు?" అనుకోని, ఈ అనుకొనింది ఎక్కడ దేముడికి తెలిసిపోతాదోనని బయపడి, "కన్నాక, తప్పుతాదా? మూగి పిలకాయలు, గుడ్డి పిలకాయలే గదా లోకాన అష్ట తెలువులూ కలిగి వుండేది! సరే. కానీ!-" అని ఆ మాటకూ ఒప్పుకుంటే దేముడు, "అహ, అట్ట గాదు. యిట్ట- నీ పెళ్ళాం తొలి కానుపులోనే బిడ్డని కనలేక చచ్చిపోతాది. మళ్ళ మువ్వు రాండో పెండ్లి మాట ఎత్తగూడదబ్బో" అన్నాడు. నేను ఈ మాటతో అదోక మాదిరిగా వుండిన మైకంలో నుంచి మన సాదీనంలోకి వచ్చినాను. 'మన అల్లాటం దేముడికి గూడా ఎగతాళి అయిపొయ్యింది గదా' అని పించి నేను దిగులు దిగులుగా ఎనుమును ఇంటికి తోలుకొని వచ్చేసినాను.

ఇన్ని అనుకుంటా వుండాం మనం. ఎవ్వరి చావు ఎవ్వరికీ తెలవదు గదా! ఒకేళ మనకు ఉబ్బసం ముదిరో లేక్షా యింగేమన్నా సంగట వచ్చో మన అమ్మ కన్నా మనమే ముందు జారుకుంటే? అని గూడా అనిపించేది అప్పుడప్పుడూ. మనం చచ్చిపోతే మన అమ్మ ఏమిగా అయిపోతిందో గదా! అప్పటికప్పుడే నేను కయిగట్టుకోని కొంచేపు నేను చచ్చిపోయినట్టుగా అనుకొనేవాడ్ని. అప్పుడు నా కండ్ల ముందర అంతా కనపడేది. పదీ పదైదుమంది ఆడోళ్ళు, మొగోళ్ళు కలిసి నా పీనిగ మీద పడి నోరు కొట్టుకుని ఏడస్తా వుండిన మా అమ్మను లాగుకొని వచ్చేసినారు. మా అమ్మ "మీకు పున్ని ముంటాది, వన్నొదలండి సాములాలా, వన్నొదలండి. నా సిన్నకొడుకి దగ్గిరికి పోనీయ్యండి. వాడు నన్ను చూడ కుండా వొక్క నిమిసం వుండలేడు. వన్నొదలండి" అని పెనుగులాడతా వుండింది. మా అమ్మ పాట ఎత్తుకొని నేలమీద పడి, తలకాయిని ఇష్టం వచ్చినట్టు కొట్టు కుంటా వుంటే ఆపడానికి పూరోళ్ళ వల్ల గాకుండా పోయింది. మా నాయిన మాౖతం గొడ్ల కొట్టంలో ఒంటిగా కూచ్చోని- కండ్లనూ ముక్కునూ కార్చు

ఫ్యాషన్ ప్రపంచంలో....
సంచలనం సృష్టించే
అన్నిరకముల పట్టు, సిల్కు
మరియు
ఫాన్సీ చీరలకు
కల్పతరువు!!

ఫోన్స్: షాపు: 2270
రెసిడెన్స్: 302

కుంటా ఆయనేలో ఆయనే ఎగదీసుకుంటా వుండి పోయినాడు. మా నాయిన దగ్గిరికి పోయి, "నారయ్యా! ఏడవబాకే!" అని వూళ్ళోవాళ్ళు ఎవ్వరూ అనలేదు గాని మా అమ్మను మాత్రం అందురూ కాపెట్టుకొని వుండినారు. మా అమ్మ, "మీరెవ్వరూ రాబాకండి నాతో గూడా. నేను ఇంట్లోకి పోయి గలాసుడు మంచి నీళ్ళు తాగేసి వస్తా" అనేసి ఇంట్లోకి పోబోతే నలుగురైదు గురు మా అమ్మను పట్టి ఆపి, "గుండు జెంబుడు నీళ్ళు పక్కన్నే పెట్టుకొని యింట్లోకేమిటికి?" అని అన్నారు. మా అమ్మ ఇంట్లోకి పోయి తలుపులు గెడేసుకుని వురి బోసుకొని నాతో కూడా చచ్చిపోదా మనుకుంటే- ఎక్కడ వూరోళ్ళు అడ్డగిస్తా వుంటే! వీదిలో మాల చెంగడు నా పీనిగను ఎత్తకపొయ్యేటందుకు ఒంటి పాడెని తయారుజేస్తా వుండివాడు. నేను చచ్చి పోయి ఒక పక్కన పడి వుంటే, మా అమ్మ మన మతిలో లేకండా, "ఎవురు చెప్పింది? మా సివబ్బ చచ్చిపోయ్‌వాడా? మీకు ఎవురు చెప్పింది? నా ఇక్లా మార్కుడికి చావులేదు. నా మొగలాయికి చావు లేదు. నన్నొదిలి వాడు యాడికి బోతాడు. నన్నొదలండి, మద్యానమయింది- నా సిన్నకొడుక్కి ఆకిలిగా వుంటాది- నేను వాడికి పంగటెయ్యాల ఉప్ప చేపను కాల్చి యియ్యాల వాడికి నేను. దరమాత్ములాలా, నన్నొద లండి" అని మా అమ్మ పిచ్చి పిచ్చిగా, మతి దప్పిన దాని మాదిరిగా అవింది. పాపం, నా చావు మా వూరోళ్ళకు గూడా బాదగానే వుండింది. "వాడు బతికే వుండుంటేనా? సివక్క ఏ అగచాట్లో ఒక అగచాట్లు పడి వాడ్ని పెద్ద చదువే చదివించి వుంటాది. వాడికి బతికే యోగం లేకపొయ్యింది గదా. కన్నకదుపును కాల్చేసి పోయేనాడు. అల్లబొయ్య జాదుబొండి- సివక్క గోస్త!" అని వూళ్ళో వాళ్ళు ఒకర్తో ఒకరు అనుకుంటా వుండారు. నన్ను ఎత్తి పాడె మింద బెట్టేటప్పుడు మటుకు మా అమ్మకు యాడ మంచి వొచ్చిందో గాని అంత సత్తా వచ్చింది. మా అమ్మను పట్టుకోని వుండే మా వూరోళ్ళను మా అమ్మ ఒక్క తోపు తోసింది. ఆ తోపుకు వాళ్ళందరూ తొంబై ఆమడల దూరంలో పోయి పడినారు. మా అమ్మ నా పాడె మీద బడి నన్ను జవురుకొని, "యాడికిరా నా సిన్నకొడగా? యాడికి? నా రెక్కలకష్టం నీకు సగించలేదా నాయినా? నూరేండ్లు నా చేత రెక్కల కష్టం చెయ్యించుకోని తినకుండా నన్నొదిలిపోతా వుండావా నా కొడకా! ఈ మోసాన్ని కదుపులో పెట్టుకోనే పుట్టినావా నాయినా? ఒరే కర్మదా- నువ్వు పాడె దిగి నాతో మాటలు చెప్పదువు రారా నా కున్నికొడకా!" అని మా అమ్మ వీధిలో బడి దొల్లాడి పొల్లాడతా వుంటే నా పాడె స్మశానం కల్లా కదలబారింది. మా అమ్మ ఈ మాదిరిగా అల్లాడిపోతా వుంటే మా అక్క ఏడ్చి ఏడ్చి మూర్చ దెచ్చుకొని ఎప్పుడో కిందబడిపోయింది. నా పీనిగతో పాటు స్మశానం దాకా ఏడ్చుకుంటా వొచ్చినోళ్ళు మా అయ్యా, మా అన్నే. మా అమ్మను, మా అక్కను రానీలేదు వూళ్ళో వాళ్ళు. నా పాడెని కిందికి దించి, మాలోళ్ళు గుంత తవ్వతా వుంటే మా అన్నా, మా నాయినా నా కాళ్ళ దగ్గిర జేరి వాళ్ళల్లో వాళ్ళే ఎగదీసు కొని దుఃక్కపడతా వుండారు. అప్పుడు నా పీనిగి బయంతో వచ్చి సున్నమైంది. 'మనల్నిప్పుడు అంత లోతు గుంతలో పూడుస్తారా? ఇంకెట్ల సామీ! అంత లోతులో మనల్ని పూడ్చేస్తే మనకు వూపిరాడితిందా?' అనిపించి నా పీనిగికి చలీ జెరం వచ్చినట్టుగా గజగజ వణికిపోయింది. 'నన్ను కట్టెల్లో బెట్టి కాలిస్తే ఎంత బాగుండును' అనుకొనింది గాని మళ్ళా 'అయ్యో వొళ్ళంతా కాలిపోయి పిడికెడు బూడిదిగా మారి పోనూ?' అనిపించి పాడెమీద వుండిన నా పీనిగ ఓ అని మదనపడింది. నన్నిప్పుడు పూడ్చబొయ్యే ఆ స్మశానం దగ్గిర్నే ఒక పెద్ద గుట్ట వుండాది. ఆ గుట్ట మీద నా పీనిగిని విసిరేస్తే బాగుండును. కాకులు గెద్దలు పొడుచు కోని పొడుచుకోని తినినా మేలే, మట్టిలో పూడిపించు కొని వూపిరి తిరక్కుండా అయిపొయ్యేదానికన్నా, కట్టెల్లో కాలిపించుకొని బూడిదయిపొయ్యేదాని కన్నా. ఈ మాదిరిగా నా పీనిగలో నా పీనిగే మలగుల్లాములు పడతా వుండగా- నా పీనిగ నెత్తి గుంతలో పండబెట్టి నారు. మాల చెంగడు వొంగి నా పీనిగ మీద పారతో మట్టిని దొల్లిస్తా వుంటే, మా అన్నా , మా నాయిన నోళ్ళల్లో పై గుడ్డలు దూరుపుకొని పిడికిదు మట్టిని వేసి, కోనేట్లో దిగి అన్ని నీళ్ళను నెత్తిన జల్లుకొని వూరికల్లా పోయినారు. మా అమ్మ ఏడుపు అంతకంతకు ఎక్కువవతా వుండాదే గాని రూంత గూడా తగ్గడం లేదు. వీదిన బడి వస్తా వుండిన మా నాయినకల్లా మా అమ్మ పరిగెత్తి "మన సివబ్బను గుంతలో పెట్టి పూడ్చేసి 'ఎరగనోచ్' అని వస్తా వుండావా కర్మదా?" అని మా నాయిన్ని వొంగనదీసుకొని యెంటికల్ని పెరికేసి, కాల్తో చేత్తో కాల్తో చేత్తో తన్నేసింది. మా నాయిన ఒళ్ళను ఆమికి అప్పజెప్పేసి తలొంచుకొని ఏడస్తా నిలబడి పోయినాడు. నా దినం తీరిపొయ్‌నాక గూడా మా అమ్మ మన మతిలోకి రాలేదు. మా అమ్మ దొడ్డికి కూచ్చోని వస్తానని అపద్దాలు జెప్పేసి స్మశానం కల్లా వచ్చి నా గుంత మీద పడి లబలబమని నోరు కొట్టుకొనేది. నేను బతికి వుండంగా పదారు పదారు ముప్పై రెండు చేతల్తో పనిచేసే మా అమ్మ నేను చచ్చిపోయినాక - ఇట్ల వుండే పుల్ల అట్ల ఎత్తెయ్యకుండా- ఏడస్తానే వుండిపొయ్యింది. వీదిన పొయ్యేవాళ్ళనందరిన్ని మా అమ్మ పిలిచి పిలిచి "చూసినారా, మా సివబ్బ చేసిపోయిన అన్నాయం? ఈ అన్నాయం మీ అందరికీ జరిగిందా?? అని బొరోమని ఏడ్చి ఏడుపు పాట ఎత్తుకొని "సివబ్బా, ఓ సివబ్బా, నా సివబ్బా-" అని మూలగతా వుండిపొయ్యేది. ఎవురన్నా ఒక గలాసులో మజ్జిగ పోసుకొని తెచ్చియిస్తే, మా అమ్మ ఎంతో వుక్కురోసంతో ఆ గలాసును నోటి దగ్గిర పెటు క్కున్నట్టే పెట్టుకొని గబీమని కుమ్మరించేసి, "నా సవుతులాలా! నన్నిదే మాదిరిగా ఏడ్చి ఏడ్చి చావ నియ్యండే! నా దగ్గిరికి ఎవ్వరూ రాకండే!" అని మజ్జిగ తెచ్చి ఇచ్చినోళ్ళను నోటికొందికి తిట్టేసేది. నేను చచ్చిపోయ్‌నాక మా అమ్మ పచ్చి మంచినీళ్ళు తప్ప ఒక్క మింగడ గూడా మింగలేదు. "సివబ్బా. ఇంగ పదేండ్లు వుండుంటే నీకు చూడచక్కని దాన్ని తెచ్చి పెండ్లి జేసుండనా కొడకా! నిన్ను యింతలోనే దేముడు ఎందుకు జవరకపోయ్‌నాడు కొడకా? ఏ జల్మలో ఏ పాపం చేస్తినో, ఈ జల్మలో అనుబోగిస్తా వుండాను గదమ్మా!" అని ఏడవడమే పనిగా పెట్టుకొనింది మా అమ్మ. నేను చచ్చిపోయ్‌న వెలకే మా అమ్మ కంపకట్టె మాదిరిగా ఎండిపోయి గలగలమంటా అయిపోయింది. నేను చచ్చిపోయినాక సీగుక్కు కైలాసంలో చేరుకొని పూల తోటకు నీళ్ళు పోస్తా వుండినానే గాని, నా ప్రాణం

మనిషి కనబడడం లేదు!

మనిషి మనిషికీ
వేరువౌతున్నకొద్దీ
దూరమవుతున్నాడు
వాడు రాక్షసుడు

భూమ్మీద పుట్టినవాడు
చందమామను చేరుకున్నా
అగాథంలోకి కూరుకుపోతున్నాడు
వాడు కూపస్థ మండూకి

జనాన్ని సమీకరిస్తూనే
ధనాన్ని సమకూరుస్తున్నాడు
మూలధనం లేకుండానే
వాడు నాయకుడు

తెలివి మీరిన కొద్దీ
మతిమాలిన వాడవుతున్నాడు
రత్నాలు చదివిన మూఢత్వంతో
వాడు శాస్త్రజ్ఞుడు

మనిషిని లేపి మమతను రేపి
సమతను సాధించవలసినవాడు
మతం సమిధలు వెలిగిస్తున్నాడు
వాడు సంస్కర్త

ఏందు గుండెతో పుట్టి
ఒప్పు దారి బట్టి
మనిషి ఎటో వెళ్లిపోయినాడు
కనబడడం లేదు!

—నుముక్కామల

మాత్రం మా అమ్మ సుట్టూరా, మా ఇంటి సుట్టూరా, మా కయ్యాగాలవ సుట్టూరానే తిరగలాడతా వుండింది. నా పీనిగను గుంతలో పెట్టి పూడ్చంగానే నా కోసరం యమబటులు పగ్గాలెత్తుకొని రాకుండా, శివ బటులు పూలరతం యేసుకోని వచ్చినారు. నేను మీ బూలోకంలో బతికింది మహా అంటే పదేండ్లే గదా! ఆ పదేండ్లల్లో నేనే పాపం పున్యం ఎరిగిలేనే! ఒకేళ నేను బూలోకంలో యాపై ఆరై ఏండ్లు బతికే వుంటే పాపాలు చేసే వుంటానేమో! ఏమో ఎవురికేమి దెలుసు. ఎన్నప్పు డంటే నంగి నంగిగా, ఒకరికి ఏ చెరుపూ లేకుండా బతికినాను. ఇట్ల గాకుండా నేను మీ లోకంలోనే బతికే వుంటే- నేను పెద్దయినాక ఒకరి కిద్దరు లంజిల్ని పెట్టుకొని, వాళ్ళకూ ఈళ్ళకూ ద్రోకం జేసి బతికే వుందును. నేను చిన్న ప్రాయంలోనే వచ్చిపోవడం వల్ల నా కోసరం శివబటులు రతమేసుకొని వచ్చి, నన్ను ఎక్కించుకొని పూలతోటలోకి తెచ్చినారు. ఇక్కడికి వచ్చినప్పట్నుంచి నేను ముంతను చేతల్లో బెట్టుకొని, చెట్లు పాదులోకి పంపకుండా వుండి, నాలో నేనే "మన యింటి దగ్గిర మనోళ్ళంతా ఏమిగా వుండారో?" మన అమ్మ మనం చచ్చిపోయిన దిగులులో నుంచి ఎప్పటికి తేరుకోబోతాదో? మన అమ్మ మనల్ని మరిచిపోయ్ ఎప్పుడు ఆమె పనిలోకి ఆమె దిగబోతాదో! మనం చచ్చిపోయిన దుఃకంలో పడి మనోళ్ళు మన తూరూగా వరి మడిని కొయ్యకుండానే మొలకలు ఎత్తించబోతారు' అని మదనబెట్టుకొని నేను కైలాసంలో గూడా సుకంగా వుండకుండా కండ్ల నిండికి నీళ్ళు తెచ్చుకున్నాను. నేను బతికి వుండంగానే మా అమ్మ మా వూళ్ళో నాకు ఒక కత జెప్పేది. "సినబ్బా! అబిమన్నుడి మీద అజ్జునుడికి ఎంతో కలవరంగా వుండేది గదా. అబిమన్నుడు ఒకనాడు పద్మయూకంలోకి బోయి తిరిగి వచ్చే యిద్ది తెలవక చచ్చిపోతాడు గదా. అప్పట్నుంచి బూలోకంలో అజ్జునుడు తిండీ నీళ్ళా అంటుకోకుండా ఎప్పుడూ దుఃక్కపడతానే వుండినాడు. బావమరిది దుఃకాన్ని సూడలేని శ్రీకిస్న పరమాత్తుముడు- అజ్జునా! కైలాసానికి వస్తావా? నీకు అబిమన్నుడ్ని చూపిస్తా- అనడిగినాడు. అజ్జునుడు ఎంతో కుశాలపడి కొడుకును చూసుకుందామని కైలాసానికి వచ్చినాడు. పూలతోటకు నీళ్ళు పోస్తా వుండిన కొడుకును జూసి అజ్జునయ్య, అభిమన్నా! అని దగ్గిరికి పోయి కావలించుకుంటే, అబిమన్నుడు అజ్జునుడి చెంప మీద చేతికొద్దీ వాయించి, 'ఎవురు నువ్వు? నీకూ నాకు ఏమి సమందం?' అనడిగినాడు. దీంతో అజ్జునుడికి అబిమన్నుడిమీద ఏలామనిపించి

INDU sends you its best......

The entire range of

PHOTOGRAPHIC PRODUCTS......

- **PHOTO**
- **CINE**
- **X- RAY**
- **GRAPHIC ARTS**
- **INDUSTRIAL X-RAY**
- **PROCESSING CHEMICALS**

HINDUSTAN PHOTO FILMS MFG. CO. LTD.

(A Govt. of India Enterprise)

Regd. Office. **INDUNAGAR**
UDHAGAMANDALAM 643 005

MARKETING DIVISION:

1 Club House Road
Subramaniam Buildings
off: Mount Road Madras 600 002

Branches/Depots at:
Bombay, Delhi, Calcutta, Bangalore, Cochin, Hyderabad, Ahmedabad, Bhopal, Jaipur, Kanpur, Chandigarh, Patna, Guwahati, Cuttack.

రోత పుట్టేంది. పాపం అజ్ఞానుడు బావి మందలానికి కాస్తా మునుగుతుంటూ వచ్చి- కొడుకు సంగతే మరిచిపోయేనాడు. ఆ మాదిరిగా వచ్చిపోయినారు మనం ఒకరి కొరకం ఏమి గాను. ఎందుకని నువ్వు నీ మనసును ఎట్ల బడితే అట్ల పార్లేయకోని రేపోమాపో ఊరాకు పెట్టుకో వద్దు నాయినా!" అని మా అమ్మ నాకు ఎన్నిసార్లో చెప్పింది. కానీ నేను కైలాసానికి వచ్చినాక అడుసుట్టి మాదిరిగా పస్తులుల్లి, వస్తి తింటిని, లోటుట్టి అడ విడ్డిని, ఎన్నియిమ్మట్లో మునుమునుగా వుండేనాను. మా అమ్మ నా కోసరం కైలాసానికి వస్తే నేను కావలించుకొని వాపోయేది ఏమిస్తానే గాని 'నువ్వెట్లుంటివి? నీకూ నాకూ ఏమి ఋణమో?' అని అనలేను. 'మునుముందే కైలాసానికి వచ్చినాము. ఇంక మన అమ్మ గూడా వచ్చేస్తే మళ్ళీ మన నాయన గతి, మన అక్క గతి ఎట్ల? వద్దులే అమ్మను అక్కడే వుండిపోనీ'- అని నేను కైలాసంలో అనుకొని దిగులుగా మూగంగా నడుస్తుంటూ వచ్చినాను. అవతే బూలోకంలో మా అమ్మ నేను వచ్చిపోయినాక రోజు రోజుకు మరిచిపోతా వుండాదే గాని నిమ్మళం మాత్రం పడలేదు. ఎన్నోసార్లు మా అమ్మ తానెత్తుకొని పెంచి పోషించేకోటా వుంచే ఫోటో వాళ్ళా, మా అక్క అడిగి వుండినారు. మా అమ్మ చేతికి తీసుకున్న తాటను కిందేసుకుంటా "నువ్వు వాడిపోయ్యింది. ఒకే నేనే వచ్చి నా పిల్లకోసరం గాని బతికే వుంటుంటే- వాడునామాదిరిగా ఏడిస్తావుండను. నాతో గూడా వచ్చిపోయి వుంటాడు. ఆయినంది నా మెంటి కొడుకు వచ్చిపోతే నేను బతుకుటడం గోరం గదా!" అనే పాట పాడేది గాని, మా అమ్మ నేను వచ్చిపోయినాక బతుకు మీద విరక్తం పెట్టుకోని బతికినాదని ఒకప్పుడు గుటునా ఇంగొకడున్నా అని కోరేను. నేను ఇదంతా జరిగే పని కాదులే అని ఒకరోజు మా అమ్మ కల్లో మునుచి చెప్పేసినాను. "అమ్మా, వొద్దమ్మా. ఇట్లాంటి ఒక్కొక్కరం మాటుకుంటూ, ఆ మాటా ఈ మాటా మాట్లాడుకుంటూ వెళ్ళను నీళ్ళు పోసుకుంటూ వుండిపోదాం" అని నేను మా అమ్మను పిలిచేసినాను. ఇదంతా చెప్పుకుంటూ వుండిన నేను ఒంటరిగా నాలో నేను నేను మైమరచినాను- నాకేమి మరి కాస్త వుండే ఎందుకో మరి నాకు ఎంతా బాధయినా అనిపించేది. మనిషినే నాను, ఎట్లను వచ్చిపోయినా ఇదంతా జరిగేటంది గదా నిజంగానే; ఎంత పుట్టలేని పిలిసయినా అయినోళ్ళు పోయినోళ్ళు వుండనే వుంటారు గదా. మనకు మన అమ్మ వుండినట్లు ఇంగొకరికి ఆయన పెండ్లాం వుంటాది గదా. వాళ్ళంతా ఈ బాధను పోలకనా అనుభోగించాల్సిందే గదా. ఇది ఒక్కటే గాక, మనలో నుంచి - మనల్ని కాపెట్టుకోని వుండిన జీవుడు ఒక్క పిడికా బయటపడడానికి ఎంత తపన పడునో! ఈ సత్యమైన ఆలోచనను నేను ఒకటింటా చేసుకుంటా పోయేటందుకి నా కొక్కటికే ఎన్నో సందేహలు తెలిపివచ్చేవి. మనిషికి చావు అంటే ఏంది? దీన్ని నేను విచారించి మాటునుంటే- నాకు అంటిపోయిన నాలి చేతిలో పెట్టుకొన్నట్టుగా ఇట్ బాయంగా ఎంతా అర్థమైపోయింది. మాకు ఎదికి

ఏమిటది?

అంతరంగ దర్శనం
ఎంతెంత మాత్రం అయినా
ఇంతవరకూ దొరకలేదు.
బంగారు పంజరంలో బిగిసిన దర్పణం
నిజస్వరూప విలాసాన్ని
నేరుగా కనిపింపచేయదు.

కాగితం పువ్వులా
కొండల్లా మిగిలిన బెలూన్లు
సూది మొనకు భయపడుతున్నాయి.
ఎక్స్‌రే కెమెరాను 'ఫోకస్' చేసి
పేకటి లోతుల్లో జొరబడు.
ఇది పోతా ఉండు కేం దమా
లేక స్వప్నం ప్రథమస్సా?

— డాక్టర్ అమల్ ఘోష్

రెండు బావులు వుండేవి. కొత్త బావి- అనే పేరుతో పిలుచుండేది మాకు. దాన్ని ఎప్పుడో మా పెద్దోళ్ళు కాలంలో తొవ్వినారు. నాయిన మున్నూరు రోజు తవ్వంగానే దాంట్లో బండ పడిపోయింది. ఆ బండను తొలిచేది మా వాళ్ళు దాన్ని అట్లనే వొదిలేసినారు. ఆ బావిలోకి దానంతట అదిగా వూట వచ్చేది గాదు. వానాకాలంలో దానిలో పడిన వాన నీళ్ళే గాని, దానిలోకి నీళ్ళు వేరే రకంగా వచ్చే మార్గమే లేకుండా పోయింది.

వానాకాలం పోతానే ఆ నీళ్ళు ఆ బావిలో అట్లనే వుండేవి. ఎండిపోయి రాలిపోయిన ఆకులు, గువ్వ గూళ్ళు, కట్టె పుల్లలతో అది నానా చెత్తాచెదారంగా వుండేది. కొన్ని నాళ్ళు పోయినాక పాములతో, కప్పలతో ఆ బావి కుళ్ళి గబ్బుగొట్టేది. మంచి ఎండాకాలం రాంగానే దాంట్లో వుండే చెత్తంతా ఎండిపోయి దాన్లోనే వుండిపొయ్యేది. మళ్ళీ వానప్పుడు దాంట్లోకి కొన్ని నీళ్ళు వచ్చేవి. ఈ వాటంలో ఆ బావి గబ్బు కొడతా దాంట్లోకి తొంగిచూడాలంటేనే బయంగా వుండేది. ఈ బావి ఈ రకంలో వుంటే, మా ఇంగొక బావి వుండాది అని అన్నాను గదా- ఆ బావికి మంచి వూట స్రోకం వుండేది. (ఆ బావిలో మాకు రెండు గంటల బాగం వుండాది) దాంట్లోకి వూట ఎప్పుడూ వస్తానే వుంటాది. ఎండాకాలంలో అవితే- నీళ్ళు అడుగుకు పోయిన ఆ బావిని గంటల తరబడి చూద్దా మని అనిపించేది. వూట ఒక్క చోట కుదురుగా వుండలేదు గదా! ఎక్కడెక్కడ్నించో ఆ బావిలోకి పాయలు పాయలుగా సన్నంగా వచ్చి మా బావిలో తల దాచుకుంటా వుండేది. రాలిపోయే ఆకులు రాలిపోతా వుంటే, వేసుకొనే చిగుర్లు వేసుకుంటా వుండినట్టుగా మా బావి కళకళలాడతా వుండేది నిత్తెం వూటతో. ఆ బావి నీళ్ళను మేము ఒక పక్క మోటలతోనో, కరంటు మిసినీలతోనే మా మళ్ళను మేము పారించుకొని తడుపు కుంటా వుంటాము. ఇదంతా అనుకున్నాక నాకు మనిసికి చావు అంటే ఏందో బలే ఇలావరిగా అర్తమై పోయింది. మన బతుకులో బండి పడిపోవడమే చావు అనేది. మా కొత్త బావిలోకి వూట రానట్టే మనలోకి వూపిరి రాదు మళ్ళ, వచ్చిపోయినాక. వూపిరి అంటే ఏంది, గాలే గదా! మన ముక్కుల్లో నుంచి మనం గాలిని పీల్చుకొని అదే ముక్కుల్లో వదిలేసే స్రోకం వున్నంత కాలం- మనం వచ్చి తపును జేసినా చావు రాదు మనకు. ఇందుకనేనేమో మా అమ్మ గూడా అప్పుడప్పుడు 'మనిదంతా కట్టే గదా. ఆ కట్టెలో గాలి వున్నంతసేపే

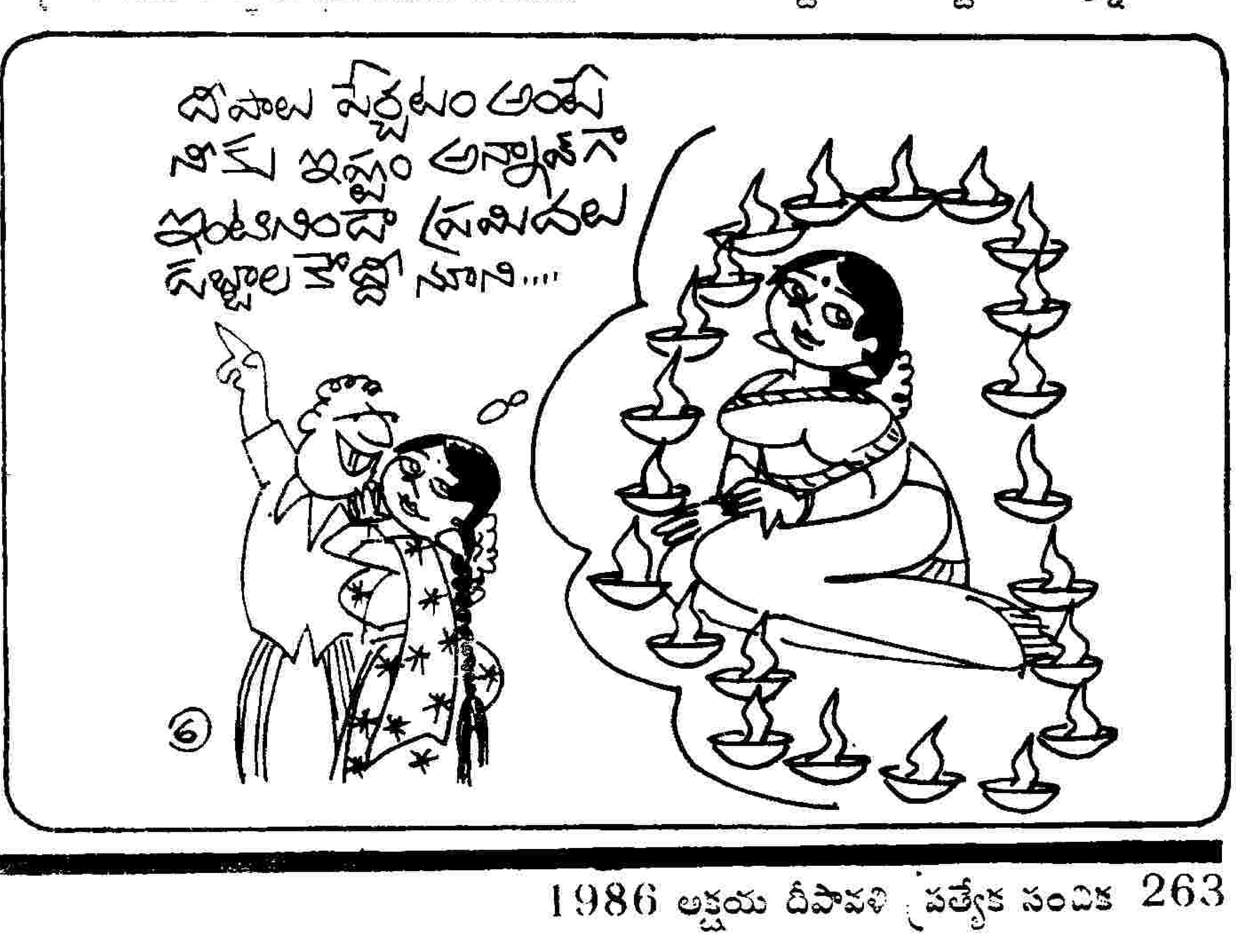

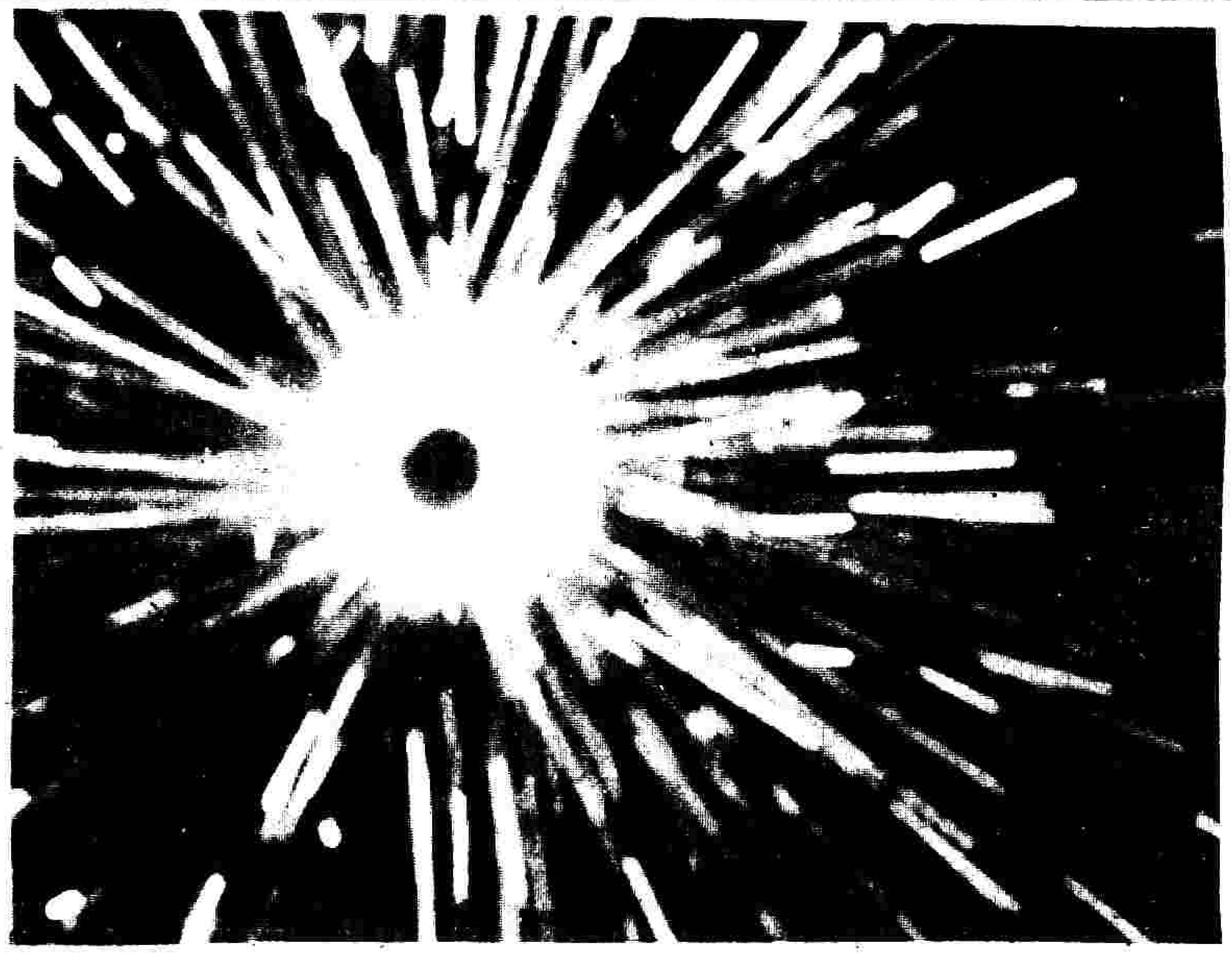

కాంతిచక్రం

ఫొటో: డి.బాజ్జీ విజయవాడ

ఈ బాగోతమంతా. మనం మనుసులమా? వొట్టి గాలి గదా!' అని అంటా వుండేది. మా అమ్మ మాట గూడా ఇప్పుడు నాకు బటువుగా అర్థమైపోయింది. కాబట్టి ఈ గాలి అనేది మనలోకి వస్తా పోతా వుండక పోవడం వల్ల మనకు చావు వస్తా వుండాది. గాలి మనలోకి రాలేకపోవడంతో మనం వూపిరి తిరక్క కండ్లు మూసుకొనేసినంత మాత్రాన- మనకు మనమే చచ్చిపోయినాం గదా అనుకొని మనల్ని మనం పూడ్చుకోని కాల్చుకోవాలనా? ఆ అవసరం ఏమి వుండాది చెప్పండి? ఈ బూమండలం మీద గాలికి, నీళ్ళకి కరువుబడి లేము గదా మనం? గాలి తిరగక, వూపిరాడక కిందబడిపోయిన మనిషిలోకి- గాలి తిరిగి, వూపిరాడి బతికివుండే మనుషులు- గాలిని పంపించవొచ్చు గదా. ఒకేళ ఆ గాలి అనేది మనం పంపిస్తే పొయ్యేది గాదు, రప్పిస్తే వొచ్చేది గాదు- అని అనుకోని, మనం ఆ పని చెయ్యలేకపోయినా, గాలి తిరగని మనిషి రూపును గుంతలో బెట్టి పూడ్చి, కట్టెల్లో బెట్టి కాల్చి ఆ మనిషిని గురిచ్చిన ఆనవాలును ఈ బూమి మీద లేకుండా ఎందుకు జెయ్యాల? మా కొత్త బావిలో బండ బడిపోయింది గదాని- ఆ బావిని మేము మా తల్లి సొచ్చిగా పూడ్చెయ్యలేదు. దాని దగ్గిరికి పోయినప్పుడల్లా దానిలోకి వొంగి మేము చూసుకొని, "దీనంత ముండపోపి బావి యింగొకటుండదు లోకాన!" అనుకుంటాం. ఒకేళ రేపు మరసనాటికి మా ఇంగొక బావిలోకి వూటే రాకుండా మానేసిందనుకో. అప్పుడు గూడా అంత లోతు బావిని మేము పూడ్చము. ఆ బావిని అట్టనే వుంచి, "అగ్గో! ఆ బావి ఒకప్పుడు మంచి ఎండల కాలంలో గూడా అయిదెకరాల పైరును కాపాడింది!" అని దాని గురిచ్చి చెప్పుకుంటాం గాని దాని ఆనవాలు లేకుండా మేమెందుకు జేస్తాం? అదే మాదిరిగా గాలి తిరగనంత మాత్రాన చెట్టంత మనిసిని పీనిగను జేసేసి, ఆ మనిసిని శాస్విత్తంగా మట్టికి అప్పగించెయ్యడం దర్మం గాదు అనిపించి నా మనుసు బలే గుంజాటన పడేది. వీటినన్నిట్నీ నిదానంమీద ఎవ్వరూ ఆలోచన చెయ్యకనే వుండారా ఏమి?- అని నేను కొన్ని ఏండ్లకు చావబోయి, యిప్పటికి మాత్రం బతకతా వుండే మనుషుల కళ్లా యిచ్చిత్రపోయి చూసేవాడ్ని. మనిషికి వూపిరి తిరక్క చచ్చిపోతే, ఆ మనిషిని పూడ్చి పెట్టెయ్యడమే మనకు తెలిసింది. ఈ వూపిరి తిరగని మనిషిని, ఎట్ట వుండి నట్టు అట్టనే, నిద్దరబోయే మనిషికి మాదిరిగా బద్దర పరద్దాం అని మనోళ్ళు ఎప్పుడన్నా అనుకున్నారా? ఎందుకనుకుంటారు? వూళ్ళో పీనిగి పడితే చాలు, అప్పుడే ఒక యెదుర్ని కొట్టుకొని వచ్చి, మాలా మాదిగోళ్ళను పిలిపిచ్చి, పలకలు వాయించమని, అదేదో కేళీ విలాసం మాదిరిగా ఆడుకుంటా పోయి ఆ మనిషిని పూడ్చేసి వస్తారు. మా వూళ్ళో పీనిగ పడితే నేనా పీనిగను చూడలేక పొయ్యేవాడ్ని. మా ఇంట్లో వాళ్ళు మాత్రం అక్కడనే పోయి వుంటారు. మా అమ్మ మీదా, మా అక్క మీదా, "ఆ పీనిగ కాడికి పోవద్దని మీకు ఎన్నిసార్లు చెప్పేది? మీకు ఆడ ఏమి పని?" అని నేను ఎగిరి దూకతా వుంటాను. మాలా మాదిగోళ్ళు పలకలు కొట్టేటప్పుడైతే నేను ఆ చుట్టుపక్కల ఎక్కడా వుండలేను. మా వూరికి కొంచిం దూరంగా వుండి, మిట్టమీద వుండే మా తూరూగా మడికాడికి వచ్చేస్తాను. ఎందుకంటే ఆ పలకలు జేసే శబద్దాలు వినను నావల్ల గాదు. నా చెవుల్లో నా చూపుడు వేళ్ళను పెట్టుకొని ఎంత సేపు వుండినా, వూరికినే కావాలని, చూద్దాం గదా- అని చూపుడు వేళ్ళను బైటికి తీసుకుంటే, చెవుల్లో సీసం కరిగించి పోసినట్టుగానే బాదపడేవాడ్ని. చావు అంటే యింత బయం వుండేవాడ్ని గూడా నేను మా పెదనాయిన చావును మాత్రం కండ్లారా చూస్తిని. మా పెదనాయిన మీద మా అమ్మకు గొంతు కాడికి కోపం వుండడంతో, అదే కోపం ఆయనమీద నాకు గూడా వుంటూ వచ్చింది. అందుకని ఆయన చావు దగ్గిర జరిగిన తతంగమంతా చూస్తిని. నాకు అన్నిట్లోకీ నచ్చింది, అది న్యాయమనిపించిందీ- చావు తతంగంలో నేను ఒకదాన్ని చూసినాను. మంచి మద్యానం, ఎండ మిడిమేలంగా కాస్తావుంటే మా పెదనాయినను పాడె మీద పెట్టినారు. అంత ఎండ గదా పాపం అని పీనిగి మొకానికి ఎండ తగలకుండా చిరుగులు పడని ఒక మంచి గొడుగును ఒకాయన చెయ్యి పైకెత్తి పట్టుకొని పీనిగతో పాటుగా నడిచినాడు. చచ్చిపోయిన మనిషి మీద ఎండ గాస్తే ఏమి, వాన కురిస్తే ఏమి- అని అనుకోలేదు గదా! అప్పుడు ఆ గొడుగు పట్టిన పెద్ద మనిషే, మా పెద నాయిన్ను బారట్లోతు గుంత తవ్వి పూడ్చిపెడతా వుంటే మాత్రం, "వొద్దు పాపం, గుక్క తిరగక అల్లాడబోతాడు" అని పొల్లెత్తు మాట గూడా అనకుండా, 'చచ్చిపోయింది మనం గాదు గదా! మనకేమి?' అన్నట్టు ఎరగనోచ్ అని గమ్మున వుండిపోయినాడు. నిజానికి మనుసులు చచ్చిపోయినా గూడా మనం ఏమీ వగచాల్సిన పనిలా. ఆ మనిసిని బద్రపరిచే ఏరుపాట్లు గాని మనం చేసుకున్నామంటే మన దిగులు యిక్కడితో తీరిపోయినట్టే లెక్క. ఎందుకంటే మనం పిడికెడు మట్టయిపోము. మన చావు- అప్పుడు పిడికెడు మట్టి కిందికి రాదు. శాస్విత నిద్ర కిందికి వస్తుంది. ఒక రాత్రంతా మనం పడుకోని నిద్రపోతాం గదా! అదే మాదిరిగా ఈ కలిగ్గం వున్నంత కాలం మనం బూమి మీదనే, మనిషి మాదిరిగానే వుండి మొద్దునిద్రలో వుంటాం. అప్పుడు మనల్ని మన మునిమునిమునిమనవళ్ళు, మనవరాళ్ళూ గూడా మనల్ని చూసుకొని మురిసిపోతా వుంటారు. ఇదే నిజ్జమయితే ఎంతో బాగుండును. ఒకేళ నేను ఇంట్లో అన్నం తింటా వుండినప్పుడు- మా నాయిన మడికాడ మడక దున్నతా దున్నతానే వుండి, వూపిరి తిరక్క యెల్లాలకల పడిపోయి

ఈ కబురు తెలిసిన నేనుగాని, మా అమ్మగాని 'ఓయమ్మల్లో ఓయక్కల్లో' అని మా ఎద్రొమ్ములను మేమే కొట్టుకుంటా గసపోసుకుంటా పరుగులెత్తనవసరం లేదు. 'ఓహో, అట్టనా! మా నాయిన చచ్చిపోయినాడా!' అని నిమ్మళంగానే మా అమ్మా నేను ఆ మాటా ఈ మాటా మాట్లాడుకుంటా మడికాడికి పోయి, నిద్దరలోకి దిగిపోయిన మా నాయిన్ను ఎత్తుకొని ఇంటికి వస్తాము. 'అయ్యో! మన మొగుడు చచ్చిపోయినాడే! యింగెట్ట. ఈ సేద్యమంతా ఎవురుజేసి ఈ బిడ్డల్ని పెద్దోళ్ళను జెయ్యబోతారు?' అని మా అమ్మ మదన పెట్టుకోవచ్చును. నాకన్నా పదీ పద్దైదేండ్లు పెద్దగా మా అన్న ఒకడు వుండాడు గదా. మా అమ్మ ఒక్కటే అంత బాదపడిపోతా వుంటే మా అన్న వూరికినే వుంటాడా? "అమా, నేను చేతికి ఎక్కొచ్చేస్తిని గదా. నాకు మడకపిడి పట్టుకునే ప్రాయం వచ్చేసింది గదా. నాయనకు బదులు నేనుండి ఈ సేద్యం జరిపిస్తానులే. మన సినబ్బనుగూడా మనం చదువును

మానిపించ అక్కర లేదులే. నీకు ఒక కొండ మాదిరిగా నేనుండాను గదమా- పెద్దకొడుకుగా! నీకింక దిగులు వొద్దులే'' అని మా అమ్మకు ధైర్యం చెప్పడానికి మా అన్న వుంటాడు గదా. 'అయ్యో' మన మొగుడు మనం బతికినంత కాలం బతకలేకపోయినాడే! ఆయన కడంత గాలం వూపిరి బెట్టుకుని మన కండ్ల ముందర చేతులూగించుకుంటా తిరగలేక పోయినాడే!' అనే బాద మా అమ్మకు ఎవురూ తీర్చలేకపోయినా, ఆ మాత్రం బాద మానుడీ జల్మ ఎత్తినాక తప్పదా? అసలు ఈ మాత్రం బాద పడడంగూడా అనావశమే. ఆయన ఆయుసు తీరిపోయింది, శాస్విత నిద్దరకు పోయినాడు. దీనిలో పడడానికి ఏమి బాధ వుండాది? ఒకేళ మా అమ్మ ఈ బాదనే బరిచ్చలేక బొరోమని ఏడ్చిందంటే అప్పుడు నేను ఏడ్వకుండా వుండి, ''ఎందుకమా నీకా ఏడుపు? మన నాయన యాడికి పోయినాడు? మన యింట్లోనే మన కండ్ల ముందర్నే- మనం కంసలోడి చేత చేయించిన జాజికాయల పెట్టెలో శాస్వితంగా నిద్ర పోతా వుండాడుగదా! రా మూద్దువు'' అని నేను మా అమ్మ కొంగునుబట్టి, జాజికాయల పెట్టె దగ్గిరికి నవ్వు మొకంతో లాక్కొని పోతాను. నేను జాజికాయల పెట్టె మూత తెరిచి, నిద్దరపోతా వుండిన మా నాయినను చూపిస్తాను. అంతటితో వూరుకోకుండా నేను ఒక సన్నటి పొరకపుల్లను తీసుకొని వచ్చి, నిద్దర బోతా వుండిన మా నాయిన చెవల్లో, ముక్కుల్లో దోపి మా నాయినను గంగిరెద్దులాట ఆడిపిస్తాను. పాపం, మా నాయిన చచ్చిపోయి నిద్దరపోతా వుండాడుగదా! ఆయన నేను ఏమి చేసినా, 'తంతా, పట్టుకోని!' అని దొంగ నిద్రలో వుండిన మనిషి మాదిరిగా కసురుకోకుండా, నిజం నిద్రలో వుండినట్టుగా వుండి, ఆయన నిద్రను ఆయనే పోతా వుండాడు. మా నాయిన్ను నేను వుడకాడిపించే యిదానం జూసి, మా అమ్మ నన్ను ముదిగారంతో కసురుకోని, ''ఇంక మూసెయ్యి. ఆ జాజికాయల పెట్టెని యింగ మూసెయ్యిరా ముండమొకం యెదవా!'' అని, ''ఒరే సినబ్బా, నిన్ను నమ్మగూడదురా సామీ. రేపు మరసనాటికి నేను చచ్చిపోయి, జాజికాయల పెట్టెలో నిద్రపోతా వుంటే నువ్వీ రకంగానే గదా నన్ను గూడా చెయ్యబోతావు!'' అని నిష్టూర పోవును. అబ్బ, ఇది ఎంత బాగా వుండాది. దీన్ని తలుచుకుంటా వుంటేనే ఎంత బాగుండాది. ఇదే ఏరుపాటు నిజంగానే మనం చూసుకుంటే చావుగూడా ముదిగారం అయి పోయి, అది ఒక పెండ్లిగా అయిపోదా? అప్పుడు మనం చావుకు గూడా మాలా మాదిగోళ్ళను పిలిపించి, దరిద్ద రపు పలకలు వాయించి, యికారపు కొమ్ములను వూదించకుండా- మొకాన కుంకుం బొట్లు పెట్టుకొని, తెల్ల పంచెలు కట్టుకొని ఎంతో బాగుండే మంగలోళ్లను పిలిపించి మనం మన చావులకు మంగళమేళాలు పెట్టుకోవచ్చు. మనిషి చచ్చిపోయినా, కోళ్ల సమ్మచ్చరాలు ఆ పీనిగి మన ఇంట్లో వుండినా కాసింత వాసన రాకుండా చెక్కు చెదరకుండా, నిద్రపోయే మనిషి ఎట్ల వుంటాడో అట్ల వుంటే ఈ బూలోకం కైలాసంగాక బూలోకమైతిందా, ఏమి? వూరికే అదీయిదీ తలుచుకున్నట్టు, దీన్నిగూడా తలుచుకుంటేనే- మనందరికీ యింత కుశాలగా వుండాదే, ఇదంతా అచ్చుగుద్దినట్టు జరిగితే, ఆ అనుబోగం యింగెంత తియ్యంగా వుండును? మనం ఒకరి గద్దల్లో ఒకరు యేళ్లు పెట్టుకోనుగా, ఒకరికి ఒకరం వూనం తెచ్చుకోనుగా వుండి, ఎంతో ఆయైన బతుకులోకి కనాగష్టాన్నంతా తెచ్చుకుంటా వుండామే గాని- మనం ఆదీ నిదానంతో అట్టి ఆలోచనలు జేసుకొని మనకు మనమే ఒక మార్గాన్ని తెచ్చుకోలేకపోతా వుండాం. మనకు ఎంతో అనావశిమైన గుడుగుడు మోటార్లని, పై మోటార్లని కనిపెట్టుకొని మన ఆదీనంలోకి తెచ్చుకొనే బదులు- ఇటుమంటి వాటికి ఏమన్నా మాదమ్మగదా! ఈ యిషయంలో మటుకు నరమానుడు- వుడికిన పొట్ల పేగును కూడా తెంపుకోలేనంత బలీనంలో- ఎందుకు వుండినట్టు?

వాడికి ఆ తపన, ఆ యాదన వుంటేగదా!- అనిపించి నాకు మనుషులందరి మీదా ఎక్కడలేని నిష్టూరంతో వుండేవాడ్ని. వుతారు కోసరమని ఒక ఆడామె వచ్చే పోయిందనుకోండి. ఆ ఆడామె గల్లోళ్ల ఆమిని పూడ్చి పెట్టి చేతులు కడుక్కునే యత్నంలోనే వుండిపోతే ఎట్ట? ఆమి కొంగులో దోసెడు జిలకరా, మిరాలూ మూటగా కడితే ఆ మనిషి బతికి లేచి కుచ్చుంటా దేమో? ఒకేళ ఆ మనిషి బతకపోయినా, చీమంత వాసన గూడా పట్టకుండా ఎల్లకాలం బద్రంగా వుండి పోతాదేమో! ఈ రకంగా ఎవురన్నాసరే, ఇటుమంటి యత్నాలు చేసివారా? చేసినాక పలితం లేకపోతే దానికి మనం ఏమీ జెయ్యలేము. మన యత్నం అన్నా మనం చెయ్యాలగదా! ఒక మండలో నుంచి చింతచిగురును తెంపుకోని వచ్చి, పీనిగమీద అంతా వర్లితే- ఆ మనిషి ఎల్లకాలం బద్రంగా వుండిపోతాడేమో! ఎవుడు చూసా చ్చినాడు, ఇదే 'నిజమేమో!- అని గూడా అనిపించేది నాకు. ఈ బూమండలం మీద కాళ్లూజేతులూ వూగు లాడించుకుంటా తిరిగే ఏ మనిషిని జూసినా, 'యెవకాన పెద్ద సంపత వుండినట్టు తిరుగులాడతా వుండాడు. అతగాడికి తెలవదేమో- ఎప్పటికైనా ఒక రోజుటికి అంతెత్తు మొనగాడు పిడికిడు మట్టిపెల్ల అయిపోతా డని. ఈ మాత్రంలో దానికి ఎందుకో, అంత పెగ్గి, బడాయి?' అనిపించి నాకు ఎవుర్ని జూసినా బాదగా వుండేది. అవితే నేను సినిమా కొటాయిలోకి బోయి ఒక సినిమా చూసివచ్చిన కాడనుంచి- ఆ సినిమా యాక్రటల మీదగాని, ఆ యాక్రటల కుటుంబరాల మీదగాని నాకు గూంతగూడా బాదగా వుండేది గాదు. వాళ్ల పనే ఎంతో మేలుగా వుండేది నా కంటికి. ఎన్నో సినిమాల్లో ఎన్నో రకాలుగా యాక్సనులు జేసిన ఎమిటే రామారావు నా కంటికి కలిగ్గ పురుసుడుగా కనిపిచ్చేవాడు. రేపు మరసవాడు, ఆయన నిజంగానే చచ్చిపోయి, గుంతలోడి పూడ్చేసినా, లేదా కట్టెల్లో బెట్టి కాల్చేసినా- ఆయన్ను గురిచ్చి ఆయన కుటుంబరం మొత్తం బాదలు పెట్టు కోవాల్సిన పనిలా. ఆయన తీసిన ఏ సినిమా జూసినా,

కాంతి వైభవం ఫోటో: డి.బాల్జి విజయవాడ

ఆయన- అదే ఎత్తులో, అదే గొంతుతో ఎదురుగుండా వుండినట్టే కనపడతాడు. ఆయన కొడుకులు, ఆయన కూతుండ్లు, ఆయన అయినోళ్లు పోయినోళ్లు అందురూ ఆయన తీసిన సినిమాకు పోయి చూస్తే చాలు. ఆయన్ను ఎదురుగుండా బతికే వుండినట్టు చూసుకొని వాళ్లంతా ఏ దిగులుకూ పోకుండా, ఎంతో కుశాలను పొంద వచ్చును. ఆయన చచ్చిపోయినా ఆయన గొంతుగూడా మనకు తెరమీద చేరుకోని వినిపిస్తానే వుంటాది గదా. హీరో అయిన రామారావు దాకా ఎందుకు? పైదు యాక్రటలుగా వుండి, మనల్ను నవ్వించే రమనారెడ్డి, రేలంగిల్నే తీసుకోండి. ఎగతాలి ఎగతాలిగా యాక్సను జేసే రమనారెడ్డి అప్పటికే చచ్చిపోయినాడంటే నేను బలే యిచ్చిత్రపోతిని. ఆయన రూపు మనకు కంటికి కట్టినట్టు ఎదురుగుండా కనిపిస్తావుంటే, ఆయన మాట మనకు వినిపిస్తావుంటే- ఆయన చచ్చిపోయినాడంటే నేను ఎట్ట నమ్మతా? ఒకేళ ఆయన చచ్చేపోయి వుండినా ఆయన పెళ్లాం బిడ్డలు ఆయన సినిమాను చూసుకోని, 'ఆ మనిషి యిప్పుడు మన కండ్ల ముందర లేడుగదా' అని మదన బెట్టుకోకుండా, 'ఆయన మన కండ్ల ముందర్నే చేరుకొని మనల్ని చచ్చిపోయినాగూడా పక్కలగిల్లి పెడతావుండి, కడుపుబ్బిపొయ్యేటట్టు నవ్వి పిస్తా వుండాడే!' అని వాళ్లు అనుకొని ఆయన లేని బాదను, ఆయన బొమ్మను ఎదురుగుండానే పెట్టు కొని, ఆయన మాటలనే వింటూ అదంతా మరిచి పోవచ్చును.' మా అమ్మను గురిచ్చి నేను నిజంగానే ఎవురికీ ఏమీ చెప్పలేను. ఆ మనిషిలో పలానా పలానాని, ఈ ఈ మాదిర్లుగా వుంటాయి- అని చెప్పడానికి మా అమ్మను పుట్టించిన బెమ్మ దేముడుగూడా జంకి చావాల్సిందే. కట్టె వరస మనిషే అయినా, ఎంతో సన్నంగానే వుండినా, బలే పొడుగు తక్కువ మనిషే అయినా- మా అమ్మ కంటికి మాత్రం బలే యింపుగా వుండేది. మా అమ్మ ముక్కులు ఈ కలిగ్గంలో యింగొ కరికి అమిరేవిగావు. మా అమ్మ ముక్కుమీద అడ్డంగా కనీకనిపించకుండా వుండే ఒకగీతను, మా అమ్మ దగ్గిరికి పోయి చూసేసి రావాల్నేగాని అది చెప్తే జనులకు అర్త మయ్యేది గాదు. మా అమ్మ ముక్కులకు ఆ పక్క ఒకటీ ఈ పక్క ఒకటీ వుండే పచ్చదీ, ఎర్రదీ ముక్కు రాళ్లు- మా అమ్మ ముక్కుల్లో చేరుకొని లేత ఎండకు, మద్యానం ఎండకూ ఏ రకంగా తళుకులేని బడాయిలు పొయ్యేదీ వాటికే తెలవదు. మా అమ్మ చెవల్లోకి రాళ్ల కమ్మలు- తెల్లవి- వుండేవిగాని, అవి దయాదాచ్చిన్యం లేనివై మా ఆ అవసరానికి, ఈ అవసరానికి పనికి వస్తా ఎప్పుడూ తిరపతి మార్వాడీ అంగిట్లోనే వుండేయి. కాని, మా అమ్మ చెవి దుంకల్లో చేరుకొనివుండే యింత పొడుగు పొరక పుల్లలు మాత్రం, 'మనం జారిపోతే సినక్క ఎక్కడ నొచ్చుకుంటాదో!' అని ఒకదాన్తో ఒకటి కలిసి మాట్లాడుకున్నట్టుగా మా అమ్మ చెవులునే కాపెట్టుకొని వుండేవి. మా అమ్మ రెండు కండ్లూ పిలకాయలు ఆడుకొనే గోలీ గుండ్లకన్నా ముదిగారంతో వుండి, ఒకచోట వుండకుండా అట్టాయిట్టా దొర్లు కుంటాపోయే పుచ్చక్కాయల మాదిరి ఎప్పుడూ నమనమలాడతా వుండేవి. ఈ రీతిగా నేను మా అమ్మ కట్టుకొనే నేత కోకను గురిచ్చి, ఆమి పెట్టుకునే కుంకం బొట్టును గురిచ్చి చెప్పకోవాల్నేగాని మా అమ్మను గురించి ఏమి చెప్పడానికీ నాకు నోట మాట రాదు. ఆ మనిషి ఆమిని గురిచ్చి ఆమే, "నేను ఏమి మనిసిని. ఒక్కల ముక్కలగా వుంటే బుకారపు దాన్ని" అని చిన్న బెట్టుకుంటేందేగాని, ఇదంతా ఆమి యికారం గాకపోతే, ఆమిని యికారపు మనిషని ఎవురన్నా అనగులుగుదురా? అని బతకగలుగుదురా? మా అమ్మ ఎప్పుడు ఏ మాటను నోట బెట్టేదీ ఆమెకే తెలవదే! తట్టలో గుడ్డు పెట్టేసి, కడగా వచ్చేసిన కోడి, 'కాకాక్కొక్కొక్కొ' అని అచ్చా

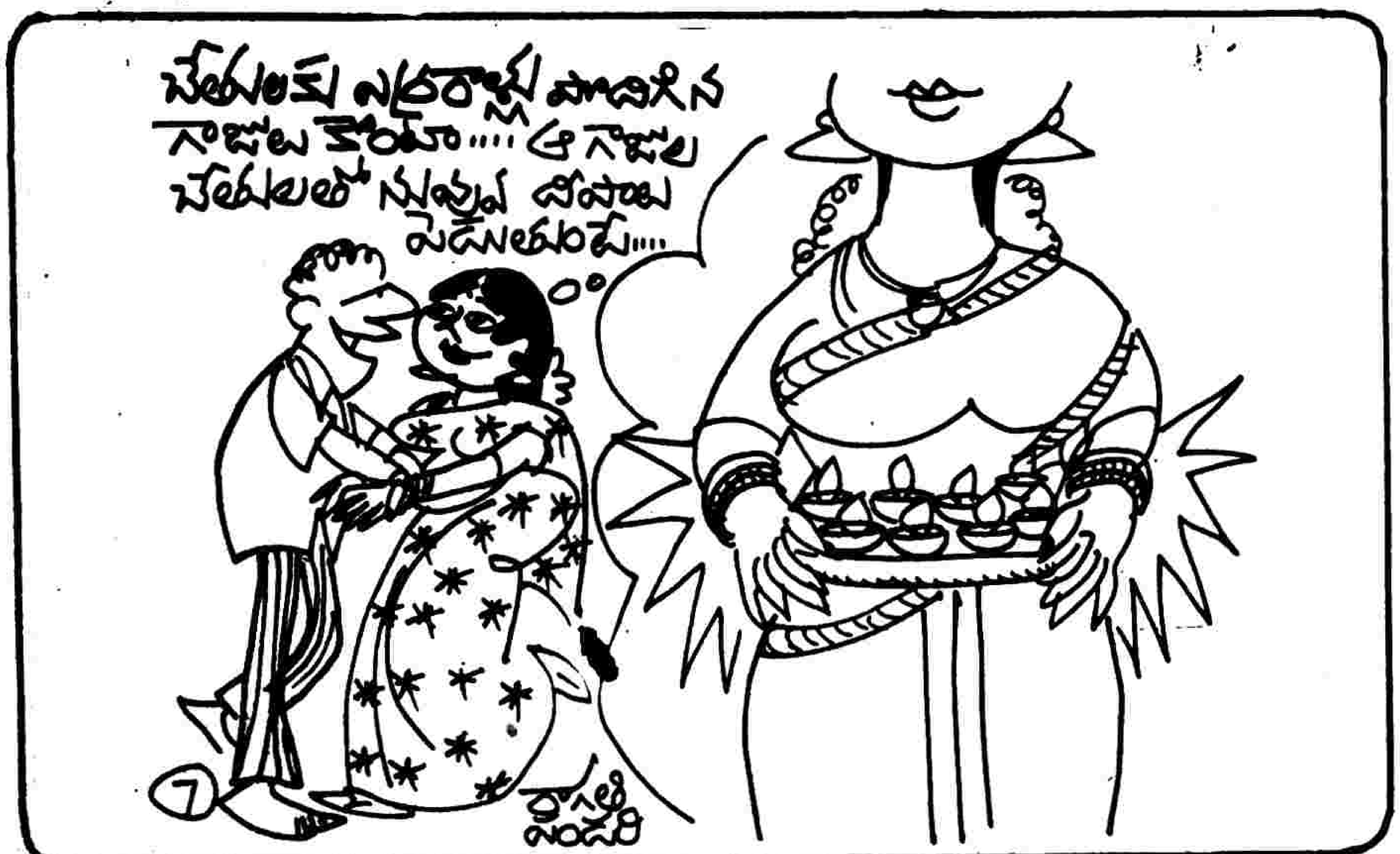

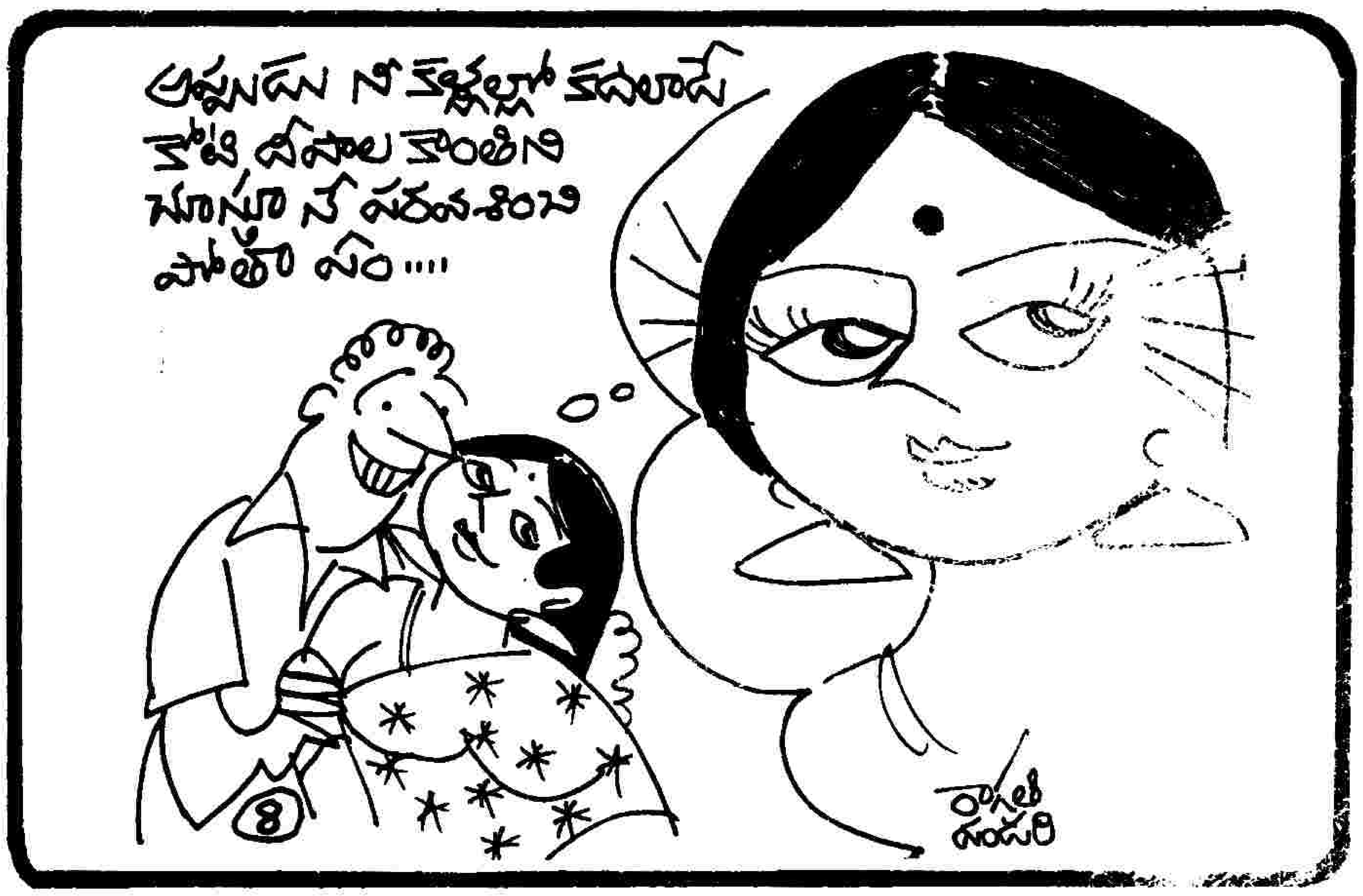

తొంపైయ్యారుసార్లు ఇల్లంతా అది తిరుగు లాడి వస్తుజేస్తా వుంటే, నేను గూడా దాని మాదిరిగానే అని నా గొంతును నేను ఎండబెట్టుకుంటా వుంటే, "సినబ్బా, దాంతోపాటు నువ్వూ సిద్ధాంతం జేస్తా వుండావా, యింట్లో?" అనేది. నా వుడకాడింపులకు మా అమ్మ, "సినబ్బా, నీ మానాన నువ్వు కుదురుగా వుండు రా రేయ్!" అనే మాట, ఇప్పుడు అది మాట గానే వుంటిందిగాని, అది మా అమ్మ నోటిలోబడి యిప్పటివరకూ ఎవురూ, పాడని ఒక కొత్త పాటగా వుండేది. 'సినబ్బా!' అనే కూత మా అమ్మ గొంతులో వుండే మెట్ట పల్లాలల్లో పడి బైటికి వస్తే, ఆ కూత ఎంత తియ్యంగా వుంటాదో అది ఒకరు చెప్పి, యింగొకరు వింటే అర్థమయ్యే ఎవ్వారం గాదు. ఈ వైబోగాలన్నీ గూడా మన అమ్మ వచ్చిపోతానే- అన్నీ పోతాయిగదా. వీటనన్నిట్నీ మళ్ల మనం- తలుచుకోని, తలుచుకోని దుఃక్క పడాల్సిందేగాని, కండ్లారా మాసుకొని, వీను లారా వినుకొనే పని వుండదుగదా అనిపించి నాకు ఒళ్లంతా గబీమనేది. సినిమా యాక్టరుల బిడ్డలు ఎంతో పున్నాత్ములుగా అనిపించేవాళ్లు. మన అమ్మ చేష్టల్నీ, మన అమ్మ మాటల్నీ ఏమీగూడా పొల్లు బోసికుండా అన్నిట్నీ సినిమాలు సినిమాలుగా ఎవురన్నా వొచ్చి తీస్తే బాగుండును. ఒంటిమింద బాగా కండలు వుండి, ఎంతో పొడుగ్గా వుండే మనుషుల్ని బెట్టుకొని సినిమాలుగా తీస్తే మాసే వాళ్ళు వుండారుగానీ, మన అమ్మను బెట్టి అంతా సినిమాగా తీస్తే జనులు దుమ్మెత్తి వర్లేసి, తెరల్ని చింపెయ్యరా- అనిగూడా నాకు వేసే అనుకొని నేను మూతిని నల్లంగా బెట్టుకొని, నన్నెవురో వచ్చి ఎగతాళులు చేసిపోయినట్టుగా కుళ్లిపోయ్యేవాడ్ని. ఇట్ల గాకుండా మన పక్కకు సినిమాలు తీసేవాళ్లు ఎవురన్నా వస్తే బాగుండును మొత్తానికి. ఇప్పుడు రామా రావో, నాగేస్సరావో రైతుబిడ్డగా యాక్సను జేస్తా వుండి, పనగొట్టినట్టు వుండి నాడనుకోండి. అప్పుడు మా అమ్మ మోచేతుల సందున పనబెట్టుకొని రామా రావుకు ఇచ్చినట్టుగా సినిమా తీయ్యొచ్చుగదా. అప్పుడే సందుజూసుకొని మా అమ్మచేత గూడా, 'ఇంద, వన!' అని ఒక మాటను మాట్లాడించాల. అట్టమింటప్పుడు ఆ సినిమా ఏ వూళ్లో ఏ కొటాయిలో ఆడతావుండినా, మనమూ మన పెళ్ళాం పిలకాయలము - ఆ ఒక్క మాటా వినేదానికి, ఆ ఒక్క నిమిసమూ మన అమ్మను మనం మాసుకొనేదానికి - ఎద్దుల బండి కట్టుకొని పోయి మాసేసి వచ్చి, ఆ కొంచేపు మన అమ్మ వచ్చిపోయిన దిగులులోనుంచి మనం తెరిపినపడవచ్చు. 'దేముడా, ఈ రీతిగా జరిగించు. నేను కోరిన కొండ మీద వాన కురిపించు' అని నేను తిరమల కొండలకు చేతులెత్తి దండం బెట్టుకొనేవాడ్ని. ఎందుకు లేనిదీ పోనిదీ మనసు లోకి రానిచ్చుకొని మనం ఈ మాదిరిగా కుంగికునారిల్లి పొయ్యేది? ఈ మాదిరిగా ఎంతపడి, 'దేముడు జెప్పి నట్టు జరగతాది అంతా! మనం

మరో మానిషాదమ్

[illegible]

— డాక్టర్ [illegible]

నిమ్మళంగా వుందాం' అని అనుకుందామంటే, ఎక్కడ - ఏలవతావుంటే గదా! మనం మద్యానంపూట మనింట్లో కూచ్చొని సంగటి తింటావుంటే - వొక కుక్క నోట్లో బురుగు పెట్టుకొని వొగుర్చుకుంటా వస్తింది కదా! దాన్ని మాస్తా మనం సంగటి తినడానికి సయించక, దాన్ని వీదిలోకి తోలేసి మళ్ళీ వచ్చి సంగటి దగ్గిర కూచ్చుంటే, ఆ కుక్కది ఎంతో సాంతంగా మళ్ళీ మన యెనకాన్నే వచ్చి మన ముందర నిలబడుకోని వగురుస్తాది. ఈ మాదిరిగానే ఆలోసినలు అనేవాటికి గూడా కుక్క బుద్దే నిజంగా. మనం వాటిని మనలోనుంచి ఎంత దూరంగాతోలేసినా, అవి తోలినంత సేపే దూరాన వుండి, మళ్ళా మనం ఇట్ల వచ్చి, కూచ్చోంగానే అవి మనలోకి వచ్చి చేరి పోతాయి. ఇంక వాటితో వేగులాడలేక నాకు ఎక్కడలేని అరోసికం పుట్టిపోయింది. నేను నా వెవల్లో వేళ్ళను దోపి బలంగా మూసేసి, కండ్లను రెప్పలు నెప్పిబుట్టేటట్టు మూసేసికొని, నోరును గాలి కూడా పోనీకుండా పెదాలను నొక్కిపట్టేసి, నాలో ఎక్కడైతే దుంకలు వుండాయో అక్కడంతా కట్టుజేసి పడేసినాను. అయినా సరే, నేను కండ్లు మూసుకున్నా నాకు యిచ్చిత్రమైన రంగు వక్కటి నా కన్రెప్పల్లో కనిపించింది. మనం కండ్లు మూసుకుంటే మనకు అంతా నిరామయమై పోవాల గదా. నాకు అట్టగాకుండా, నా ఎదుట - అట్ల కుంకమాగాకుండా, ఇట్ల పసుపూ గాకుండా, నడీ మద్యలో వుండే ఒక రంగును ఎవురో ఎగరజల్లినట్టుగా కనిపిచ్చింది. నాకు కండ్లు మూసుకున్నా కూడా అదేందో ఒకటి కనిపిస్తానే వుండాదే! యిదెక్కడి యిచ్చిత్రం రా బగమంతుడా! - అనిపించి నాకు పొద్దు పరంటన పుట్టినట్టుగా నేను ఎంతో యిచ్చిత్రపోతిని. మనలో మనమే వుండిపోయి, దేన్నీ మాడకుండా, దేన్నీ వినకుండా వుండడం సాద్దిం గాదా ఏమి? అనిపించింది. మా ఇంటికి ఒక తలుపువుండాది గాబట్టి నేను ఆ కుక్కను తోలేసి, తలుపు మూసేసి దాని బారి నుంచి తప్పించుకొని, నా సంగటిని నేను కుశాలగా తినినట్టే, మనిషైన నాకు కూడా ఒక తలుపు వుంటే ఎంత బాగుండును? దాన్ని మూసేసుకుంటే మళ్ళీ మనకు ఏ ఆలోసనా రాకుండా వుండి, మనం ఒకాఒకిగా ఒంటిగా వుండిపోవచ్చును గదా - అనే ఆలోచిన తట్టేది నాకు.

ఈ బయాలే నాకు చాలవన్నట్టు నాకు యింగొక బయం వచ్చి తగులుకొనింది. అయితే, అది నాలోకి ఎంత తొందరగా వచ్చిందో, అంత తొందరగానే పోయింది పాపం. ఎంతో ఎత్తులో వుండే ఆకాశాన్ని మేము కొండ అనే అంటాము. ఆ కొండ బులుగు రంగులో వుండి, ఈ కలిగ్గం నెత్తిన ఏ పొద్దో ఒక పొద్దు పడిపోయి, జీవుల్ని అందర్నీ అప్పచ్చులు అప్పచ్చులుగా చేసిపోతాది- అనిపించి పైకి ఎగజూసినప్పుడల్లా నాకు వచ్చేచావుగా వుండేది. అంత పెద్దకొండకు అక్కడ ఏమి ఆదారం వుండబోతాది? అదిమాత్రం పడి మనమంతా పట్టపసరి జనాదే - అయ్యేది తప్పదేమో, అనుకొని నేను చావుదరువు వినబడినట్టు కునారిల్లిపొయ్యేవాడ్ని. ఈ

సంగతిని నేను మా అమ్మ ముందర బయటబెడితే, మా అమ్మ నవ్వి నాకు ఒక కతగా చెప్పి, శాస్వితంగా ఆ బయాన్నిమాౖతం పోగొట్టింది. ఆ కత ఏమి అంటే — ఒకప్పుడు పెద్దోళ్ళ కాలంలో ఆ కొండ ఎంతో దిగువన వుండి, మనం ఎగిరి అందుకుంటే అందుకొనేటట్టుగా వుండిందంట. అయితే ఒక బాసేలి - మడికాడ మడక దున్నే మొగోడికి, ఆ వద్దేళ పూట చద్ది ఎత్తుకొని కదల బారిందంట. ఆ మొగోడి కదుపు కదుపు గాదంట. ఆయన కదుపు మా వూరికి దగ్గర్లోనే వుండే రాయల చెరువు తూము అంత వుండేదంట. అందుకని ఆ ఆడామె దుత్తమీద దుత్త పెట్టుకొని, దండిగా చద్ది పోసుకుని పోతావుంటే, ఎగువన వుండే ఆ కొండ తగిలి దుత్తలన్నీ కిందబడి పగిలిపోయి, చద్ది నేలపాలైపోయిందంట. అప్పుడు గంపదు నోరు గలిగిన ఆ ఆడామె, "నా సవితి కొండా! నీకు యింత దిగవన ఏమి పని?

వెలుగు విన్యాసం — ఫోటో: డి.బాబ్జి, విజయవాడ

దూరంగా పోయి కూలిపో ఏమి?" అని తిట్టిందంట. ఇంత బతుకు బతికి దీని దగ్గిర మనం ఇంతమాట అనిపించుకున్నాం గదా - అని కొండ అలిగి దూరంగా, ఇప్పుడుండే అంతలోకి పోయిందంట. అందుకని ఇంక అది కిందబడే పసత్తే వుండదని మా అమ్మ కత జెప్పింది. అంతా చెప్పినాక మా అమ్మ, "అందుకని నువ్వు ఆ దిగులేమీ పెట్టుకోవద్దు కదుపులో!" అని నాకు దైర్నిం జెప్పింది మా అమ్మ. అప్పట్నించి నాకు కొండకల్లా ఎగజూడడమంటే బయం బోయి ఇష్టం గలిగింది. ఈ కతను చెప్పనిచ్చి, నేను మళ్ళా మొదుటికి వచ్చి, "అమా, నీకు వాగిను ఎంత వుంటాదమా?" అనడిగినాను. ఇప్పుడనే గాదు, ఈ మాటను నేను దపదపాలుగా అడిగి చాలుకోని వుండాను. మా అమ్మ ఏ వస్తువ దర ఎంత వుంటాదో కచ్చితంగా చెప్పగలిగేది. అటుమంటి ఆమె వాగిను దగ్గిరికి వచ్చేటప్పటికి, తిక్కల మనిషి మాదిరిగా మాట్లాడేది. మా నాయినను అవితే - ఆయనకేమీ తెలవదులే, అని అనుకోవచ్చు. ఎన్నో శాౖతాలు, ఎంతో మంచి మంచి చాటవలు తెలిసిపెట్టుకుని వుండే మా అమ్మ వాగిను దగ్గిర మాౖతం - పసిబిడ్డ కన్నా అద్దోన్నంగా మాట్లాడేది. మా అమ్మ ఎంత లోకం తెలిసిన మనిషయ్యా - అంటే, అంత లోకం తెలిసిన మనిషి. మా అమ్మ వంకాయలు అమ్మి ఒక దపా, తిరపతిలో నుంచి మా నాయినకు రెండు సవకాలు తెచ్చింది. ఆ పైగుడ్డలను మా నాయిన చేతుల్లో పెట్టి, "ఇంక రెండేండ్లు పైగుడ్డలు - అని తలవగూడదు. చూడు ఎంత మందంగా, ఎంత గెట్టంగా వుండాయో! జత పైగుడ్డలు ముప్పై రూపాయిలు! వాటిని అటా వుండాయి - అని అనుకునేవు. బలే మంచివి" అనింది మా అమ్మ. ఈ మాటలకు మా నాయినలో మా నాయినే నవ్వులాడుకుంటా, "వారె, పై గుడ్డలు బలే సలీసుగా వుండాయే! నేనవితే ఒక్కొక్కటే ఇరై అయిదు రూపా యిల దరజేస్తాయని అనుకున్నా" అని మురిసిపోయి నాడు. మా అమ్మ మా నాయిన దగ్గిర ఏ మాటా మాట్లాడకుండా వుండి, నన్ను వారగా పిలిచి, "నువ్వూ మీ నాయినా యైరితనంలో ఒకరి జుట్టులో వొకరు దూరిపోతారురా సినబ్బా! ఆ జత పై గుడ్డల దర ఎంతో తెలుసునా! పదకొండు రూపాయిలకు పైన ఎౖర నయాపైసా గూడా పెట్టలేదు. అంగిడోడు మటుకు చెప్పడం చెప్పడంలోనే ఇరై- రూపాయలవి చెప్పినాడు. నేను ఎనిమిది రూపాయిలకు అడిగినా. కడకు పద కొండు రూపాయలకు బేరం కుదిరింది. మనకేమీ పులుపు లేదులే - పదకొండు రూపాయలు చేస్తాయి ఆ పైగుడ్డలు. మీ నాయినా, నవ్వూ గాని అవితే, అవే పై గుడ్డలకు నలపై రూపాయలు ఇచ్చే వుంటారు. అదీ మీ నాయిని జాతికి, మా కొడవటిగంటి జాతికీ వుండే తేడా!" అని మా అమ్మ చెప్తా వుంటే ఆమె మాటల్లో కైలాసాన్ని చూసుకుంటా వుండిపోయినాను నేను. 'పలాతుకురాలుగా వుండాది ఈమె ఎవురో. ఇందిరీ గాంది యాడబోవాల మన అమ్మ దగ్గిర!' అని ఆమె తెలివి నా కెంతో యిచ్చిౖతంగా వుండేది. అటుమంటి జాంతానం వుండే మా అమ్మ, 'అమా, నీ వాగిను ఎంతమా?' అనడిగితే ఆమె, "వుండవా నాకు అరైదెబ్బై అన్నా!" అనేది. ఆమె కొడుకుని అయిదో తరగతి చదవతా నేను వుండానుగ దా, నా వాగిను, యింకా పదేండ్లే గదా! అరైదెబ్బై ఏండ్ల ముసిలామికి నా అంత పసిపలగోడు కొడుకుగా వుంటాడా ఎక్కడన్నా? "నీకు ఏమీ తెలవదమా. నోట్లో యేలు బెడితే కొరకలేని పసిబిడ్డతో సమానమనుకో నువ్వు. అట్టగాకుంటే, నీకు ఇంతలేకే అరైయ్యేండ్లు వుంటాయా?" అనేవాడ్ని నేను. నేనెందుకు ఇటుమంటి పెళండాలను నిలుకులేకుండా అడగతావుండానో తెలునుకొన్న మా అమ్మ, "ఏమిరా, నాసిన్న కొడకా? నా వాగినుతో పహా అడిగి కను క్కుంటావుండావు. ఏమి కత? మళ్ళా రాౖతికి ఆ కలవరం, ఈ కలవరం తెమ్పుకోని ఏద్పుకొనేదానికా, ఏమి?" అని బయపడేది. ఈ మాటకు నేను, "వూరికే అడగతా వుండానమా.. తెలుసుకుంటే తప్పా ఏమి? మన అమ్మ వాగిను మనకు తెలిస్తే తప్పా ఏమి?" అనేవాడ్ని. "నేనేమన్నా ఈ కాలపు మనిషినా? నేనెంతో పాతకాలం మనిషిని గదా!" అనేది మా అమ్మ. "కనీసం యాపై యాపై అయిదన్నా వుంటాయి" అనేది కడ మాటగా. ఈ మాట గూడా నేను నమ్మేవాడ్ని గాను. నేను నా అంతట నేనే అంతా ఆలోచించుకొని మా అమ్మ వాగిసును లెక్కగట్టాల, కావాల! - అనుకొని ఒక తెగింపుకు వచ్చేవాడ్ని. ఇది మనవల్ల సాద్దిమా? - అని అనుకోకుండా, మనం కొంచేపు అన్ని లెక్కలు వేసు కుంటే అయిదునిమిసాల్లో మన అమ్మ వాగిసును మనం కనుక్కోవచ్చు. ఈ లెక్క ఎట్టగట్టాలో నేను మార్గా

కాంతి ధార — ఫోటో: డి.బాబ్జి, విజయవాడ

లను కనిపెట్టుకున్నాను. మా అమ్మను ఎట్ట అడగాలో తెలవక, "నువ్వు ఎప్పుడు ఏ పమ్మచ్చరంలో పుట్టినావు, అమా?" అని అడిగినాను నేను తొలిగా. ఇందుకు మా అమ్మ నవ్వు మొకంతో, "లెక్కా పౖతం లేవే, నేనెట్ట జెప్పదు?" అనింది. ఈ మాటతో నాబుద్ధి తక్కువ తనానికి నాకే నవ్వు వచ్చింది. లేకుంటే నేను ఆ మాదిరిగా అడగడం ఏంది? నేనే ఏ పమ్మచ్చరంలో పుట్టినానో మా అమ్మకు తెలవదు. 'అమా నేనెప్పుడు పుట్టినానమా?' అనడిగితే మా అమ్మ, "నువ్వు మంచి చిత్తకార్తిలో పుట్టినావు. అప్పుడు జోరోమని వాన! నువ్వూ బూలోకరంబా ఒకటే ఈడు గదా!" అనేది గాని కచ్చితంగా చెప్పగలిగేది గాదు. నేను విష్టారంతో,

"ఏమి, నీ మొగుడు సంపాయించిన సొమ్ము ఏమి పోయింటాది? నేను పుట్టంగావే ఒక బొగ్గుతో మన గోడమీద ఒక గీత గీసి లెక్కవేసి పెట్టివుంటే మీ సొత్తు ఏమి పోయుంటాది?" అనేవాడ్ని. మా అమ్మ నే నామాట అనినందుకు ముదిగారానికి పోయి, "అన్ని తెలువులే వుండి బతికుంటే మేమిప్పుడు ఈ రీతిగా ఎందుకుంటామురా కొడకా?" అని మా నాయిన్ని గూడా కలుపుకొని అనేది మా అమ్మ. మన అమ్మ వొగిసును లెక్కగట్టుకొనేది గదా మనకు ముక్యము. నేను మా అమ్మ కల్లా జూసి, "నేను లెక్కేస్తానుండు నీ వొగిసు, ఏమమా, నువ్వు సుమారుగా ఎన్నో సమ్మచ్చరంలో రుజువైనావో చెప్పు." అనడిగినాను. మా అమ్మ దీనికి పొడుగ్గా ఆలోచించుకొని, "నేనా? పదేడో సమ్మచ్చ రంలో, పజ్జెనిమిదో సమ్మచ్చరంలోనో పెద్దమనిషినై వుంటా" అని చెప్పింది. ఆ తప్పుడు సమాదానానికి నేను, "నీ మొకం" అని కసురుకొని, "పన్నెండు పద్మూడు సమ్మచ్చరాల కంతా ఆడపిలకాయలు పెద్ద మనుషులవతారనుకో. ఈమె ఒక్కటే లోకానికే యిరుద్దంగా పదేడో సమ్మచ్చరంలోనో, పజ్జెనిమిదో సమ్మచ్చరంలోనో అయిందంట!" అని నేను మా అమ్మకు అచ్చటా ముచ్చటా కలిగేరీతిలో మాట్లాడి నాను. అప్పుడు మా అమ్మ, "మా కాలం వేరు గదరా. అదొక వెర్రి కాలమైపాయ. ఇప్పుడంటే తొందరతొంద రగా అన్నీ తెలిసిపోతా వుండాయి. అప్పుడు అట్ట గాదు గదా! అప్పట్లో మేమంతా లేటులేటుగా పెద్ద మనుషులం అయ్యేవాళ్ళము" అనేది. నేను ఎట్టయినా సరే మా అమ్మ వొగిసు తక్కువగా వుండాలని చూస్తా వుంటే, ఎక్కడ మా అమ్మ ఒక్కొక్క పుల్లే అడ్డంగా వేస్తావుందే! మా అమ్మ పద్నాలుగేండ్ల కంతా పెద్దమనిషి అయినట్టుగా లెక్కేసుకున్నాను. మళ్ళా నేను మా అమ్మను, "పెద్దమనిషి అవినాక నువ్వు ఎన్నేండ్లు తాలి పెండ్లి చేసుకున్నావు?" అనడిగితే, "మా అమ్మ ఒకట్నర సమ్మచ్చరమో, రెండేండ్లో-" అనింది. అంటే మా అమ్మకు పదారేండ్ల కంతా పెండ్లయినట్టు లెక్కగట్టినాను. "నీకు అన్న ఎప్పుడు కడుపులో పడినాడు? పెండ్లయినాక ఎన్నేండ్లకు పుట్టి నాడు అన్న?" అనడిగినాను. దీనికి మా అమ్మ, "అన్నకు ముందర నాకు ఒకడు పుట్టి చచ్చిపోయినాడు. పెండ్లయిన సమ్మచ్చరంలోనే పుట్టినాడు. మళ్ళీ సమ్మ చ్చరం, అన్న పుట్టింది నాకు" అని చెప్పింది. మా అమ్మ ఈ సంగతిని నాకు అంతకు ముందెప్పుడూ చెప్పలేదు. నేను మా అమ్మకు - మేం ముగ్గరమే బిడ్డిలం- అనుకున్నాను. 'అయ్యో, మనకు తెలవకుండానే ఒక అన్నపుట్టి, చచ్చిపాయ్‌నాడా?' అనిపించి నేను నిర్‌జీవిని అయిపోయినాను. నేను లెక్కగట్టడం కొంచెం పక్కన బెట్టి చచ్చిపోయిన మా అన్నను గురించి వివరాలు అడగడం ఆరంబం చేసినాను. "మా అన్న పుట్టి ఎన్నేండ్లు బతికినాడమా?" అనడిగితే, మా అమ్మ, "ఆ, ఎన్నో ఏండ్లు యాడిది? పుట్టినాడు వాలుగైదు రోజులుండి చచ్చిపాయ్‌నాదు?" అని చెప్పింది. "ఆయన ఎవురి పోలికలో వుండినాడమా? నీ పోలికా, మా అయ్య పోలికా? ఆయన చచ్చిపోతే నువ్వు ఏడవలేదా అమా?" అనడిగినాను నేను దిగులుబడిపోయి. (పురుట్లోనే చచ్చిపోయిన బిడ్డిని పట్టుకొని నేను, మా అన్న, మా అన్న' అని అనడం నాకు బలే కుశాలగా వుండింది.) మా అమ్మ నవ్వు మొకం పెట్టుకొని, "ఎందుకురా ఏడ్చేది? ఇక్కడుండే బూములు బావులు పంచుకోకుండా, చచ్చిపోయినాడని ఏడ్వమంటావా? వాడు చచ్చిపోయి నన్నెంతో సుకపెట్టినాడు. వాడుగూడా బతికుంటే మీ నలగర్నీ నేను ఏ గంప కింద మూసిపెట్టేది?" అనింది. నాకు ఈ మాటల వల్ల బలే బాద అనిపించింది. ఒకేళ మనం గూడా పురిట్లోనే చచ్చిపోయి వుండినామనుకో. మన అమ్మ మనల్ని గురించి గూడా మన తమ్ముడితో ఈ రకంతోనే గదా చెప్పి వుండును- అనిపించి నాకు కొంచెం నిష్టూరం వేసింది. మా అమ్మ పైకి ఈ మాదిరిగా అంటా వుండాదేగాని, ఆ రోజు నిజింతోనే ఏడ్చివుంటాది. పేగు తెంచుకొని పుట్టిన బిడ్డగదా, నాలుగు రోజులే బతికి పురిట్లోనే చచ్చిపోతే మాత్రం ఏమి -ఏడుపు రాకుండా వుంటిందా? మన అమ్మకు పుట్టిన మనం, మన అమ్మ రెక్కల కష్టం తింటా వుండాం గదా! ఆ మాత్రం చచ్చిపోయిన మా అన్న తినలేక పోయినాడు గదా- అని నిమిసం ముందర వినిన ఆయన గురించి నేను బలే చింతపడినాను. ఆ రోజుటికి మా అమ్మ వయుసును లెక్కగట్టే పనిని, మూల బెట్టేసినాను. మళ్ళా పది రోజులకు ఎత్తుకొని, "అవితే పెండ్లయిన రెండో సమ్మ చ్చరంలో అన్న కడుపులో పడినాడు? అంటే నీ పజ్జెనిమిదో సమ్మచ్చరంలో నీకు అన్న బుట్టినట్టు లెక్క" అన్నాను నేను. "అన్న పుట్టిన ఎన్నాళ్ళకమా, నీకు అక్క బుట్టింది?" అనడిగితే, "మళ్ళాఅయిదారేండ్లకు గదా!" అని చెప్పింది మా అమ్మ. అంటే ఇరైనాలుగో సమ్మచ్చ రంలో మా అమ్మకు మా అక్క పుట్టిందని నేను మనసులో బెట్టు కొని, "అక్కకూ, నాకూ ఎడం ఎంత వుండిందమా?" అనడిగినాను. "ఓ యమ్మో! నీకూ, అక్కకూ నడిమద్దెన ఎనిమిది తొమ్మిదేండ్లు!" అని చెప్పింది మా అమ్మ. అంటే ముప్పై మూడేండ్లకు నేను పుట్టినాను. నేను పుట్టిన అయిదేండ్లకు మా అమ్మోళ్ళు నన్ను ఇస్కూల్లో చేరిపించినారు. ఇప్పుడు నేను అయిదు గదా! కాబట్టి ఒక ముప్పై మూడుకు ఒక పది కలుపుకుని, "అమా, నీ ఒగిసు యెచ్చా,క్కవగాత నలపై మూడు" అని నేను చేతులిదిలించుకున్నాను. మా అమ్మ నాలెక్కను జూసి, "అంత సిన్న మనిసినా ఈ నేను?" అని ఆమెకు ఆమే యిచ్చితపోయింది. నలపై మూడేండ్లంటే మాటలా?- అని నేను ఒక పక్క బెదురు పెట్టుకొని అల్లాడిపోతా వుంటే, మా అమ్మ అదే తక్కవ అనుకొన్ని బాదపడిపోతావుండాది. ఈ కర్మకు నేను యాడికి బోదును?

అందరమ్మలకూ ముప్పైయ్యేండ్లకు మించి వుండవే. మా అమ్మకు అప్పుడే నలపై మూడంటే ఇదేమన్నా తక్కువా? అదీ నేను ఎంతో కరట్టుగా, తూంచి తూంచి తక్కవగా, తక్కవగా లెక్క వేస్తేనే ఇంత వచ్చిందే! ఒకేళ నిజంగానే మన అమ్మ పజ్జెనిమిది సమ్మచ్చరాలకే పెద్దమనిషి అయి వుంటే!ఇదే నిజ్జమయితే మా అమ్మ వొగిసు నలపైఏడు సమ్మచ్చరాలన్నమాట. అంటే మన అమ్మ నడితరం మనిషా? ఈ రకంగా యిన్ని యాదనలు బెట్టుకుని అల్లాడిపోతా వుండినా- మా అమ్మకు గూడా నాయిన వుండడం, నాకు ఎంతో యిచ్చితంతోనూ, బలే కుశాలతోను వుండేది.మాతాత మాకు కనిపిస్తానే వుండే పక్కూళ్లో కాపరంగా, సేద్యంగా వుండేవాడు. వాళ్ల యింటికి, మా ఇంటికి రాకపోకలు బలే ఎక్కువగా వుండేవి గావు. ఆయన మా తాత అని నాకు దెలుసు, నేను మనవడ్నని ఆయనకు తెలుసు. మా ఇద్దరి మద్యనా సమందం ఇంత మటుకే వుండేది. ఆయన మా అమ్మను "ఏమమ్మీ, సిన్నమ్మీ!" అని పిలవొచ్చును

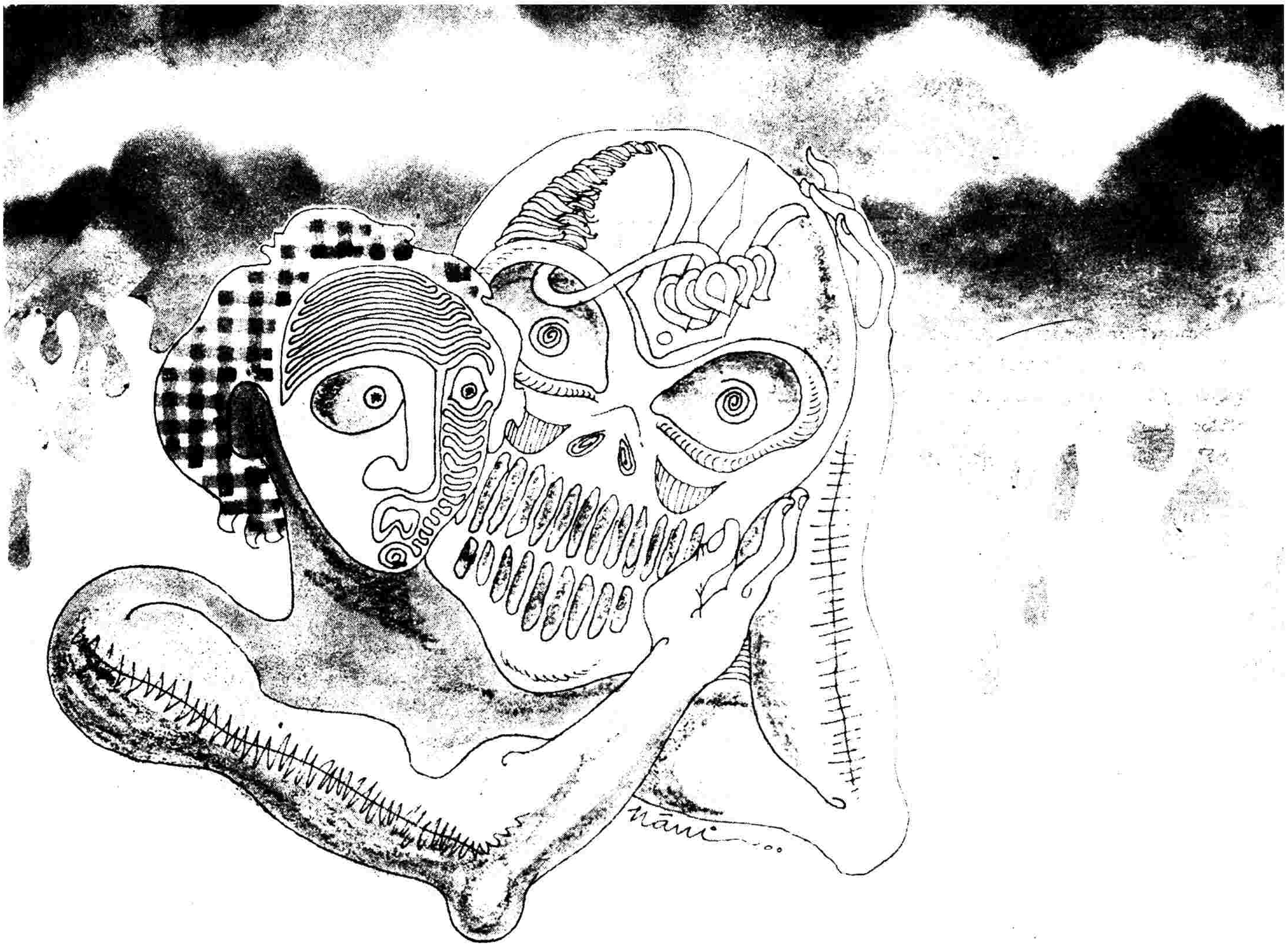

గదా. నా కర్మకు ఆయన గూడా బాధ్యుడై, ఆయనకు సాయానా కూతురైన మా అమ్మను పట్టుకొని మా తాత, "అక్కా, అక్కా!" అనేవాడు. వీళ్ళెక్కడి అబ్బా కూతుర్లు రా సామీ- అని అర్తం గాక నేను చచ్చి సున్నమయ్యేవాణ్ని. మా తాత వల్లా, ఒక్కొక్క దపా నాకు మా అమ్మను మూస్తే ఈసుగా వుండేది. ఒకసారి అనేసినాను గూడా, "నీకే మమా, నువ్వింత పెద్ద ఖునా, 'నాయినా, నాయినా' అని పిలుచుకొనేఅందుకు నీకింకా నాయిన వుండాడు. నీ వొయిసు వచ్చినాక నాకు అమ్మా నాయినా వుండబోతారా!" అని! మా అమ్మకు ఎవురన్నా అంటే ఏమోగాని, మా తాత అంటే మటుకు అరికాలి మంట నెత్తిమీద వుండే ఉచ్చికి ఎక్కతా వుండేది. నేనా మాట అనినందుకు మా అమ్మ, "వాడు వుండేమి సుకం, లేకేమి సుకం? వాడ్ని నేను నాయినని ఎప్పుడూ అనుకోలేదే!" అని నా మీద మా అమ్మ ప్రతాపం అంతా చూపించేది. మా అమ్మకు మా తాత గింజసకాయం, రూకసకాయం చెయ్యడంలేదని ఆ మంట మా అమ్మకు. ఇదే రకంగా మా అమ్మ వొగిసు వాళ్లకు కొంతమందికి ఇంకా అమ్మానాయిన్లు వుండడం నేను చూసి లోపల్లోపల కుళ్లుకునేవాడ్ని. అటువంటి వాళ్లు నా కంటికి పున్యాత్ములుగా అనిపించేవాళ్లు. అంతదాకా ఏమిటికి? నాకన్నా మా అన్నే అదురుష్టమంతుడు గదా! నాకన్నా పదీ పన్నెండేండ్లు పెద్ద ఆయన. మన అమ్మకు కొడుగ్గా మనకన్నా మన అన్నే ఎక్కువ కాలం వుండినట్టుగా లెక్కేసుకుని- నేను మా అన్నను జూసి ఈసుపడేవాడ్ని. మా అమ్మ చచ్చిపొయ్యేటప్పటికి నేను మంచి ఈడు మీద వుండి, మా అన్న మాత్రం మళ్లిన వొయిసులో వుంటాడనుకొని- మన అన్నకు వుండినంత అదురుష్టం మనకు లేకపాయనే అని గూడా అనిపించి కొంచేపు ఈ దిగులును కూడా పడేవాడ్ని. తిక్కలోడ్ని, యెర్రి యెదవనూ గాకపోతే- నేను అప్పుడప్పుడూ, మన అమ్మకు మనం సిన్నకొడుకుగా పుట్టినందుకు లోపల్లోపల కుశాల పడేవాడ్ని గదా. ఇప్పుడు నాలుగు మూలలూ చూసుకుంటే- సిన్న కొడుకుగా ఒక తల్లికి, ఒక తండ్రికి పుట్టడమే పొరబాటు. వీటనన్నిట్నీ అనుకొని నేను యాదనమీద యాదన పెట్టుకుంటా వుంటే నాకనిపించింది- కనీసం మనమన్నా మన పదారో సమ్మచ్చరంలోనే పెండ్లి చేసుకొనేసి, బిరీన బిడ్డల్ని కనేస్తే, మన బిడ్డల్ని మనం పెద్దోళ్లను చేసేసి, వాళ్లకు ఒక దోవను ఏరుపాటు జేసేసి, మన చావును మనం సుకంగా చచ్చిపోవచ్చు-అని! అట్టగాకుండా మనం వొయిసు ముదిరినాక చేసుకుంటే- మన చిన్న కొడుకి పెండ్లి, మన చిన్న కూతురి పెండ్లీ మనం కండ్ల జూడలేము. వాళ్ల పెండ్లిండ్లు చేసుకునే వొగిసులో గాని మనం చచ్చిపోతే, వాళ్ల సంగతి గూడా యిప్పుడు మన సంగతి మాదిరివే అయితింది. అందుకని మనం తొందరగానే పెండ్లి చేసుకొనే ఏర్పాటు చూసు కోవాల ఈ ఆలోచన మనకు రావడంతో ఎంతో మేలు జరిగిందని అనుకున్నాను.

నేను కడుపులో ఏ కలవరం పెట్టుకొని పడుకున్నానో గాని, ఒక రాత్రిపూట నాకొక ఈనమైన కల వచ్చింది. నాకు నిద్దరలో తెలవలేదు గాని, తెల్లారి పూట ఆ కల గుర్తుకు వచ్చి, ఒక్కసారిగా నా మీద జాటీకోలు దెబ్బ పడినట్టుగా బిత్తరపోతిని. ఆ వొచ్చిన కలను నేనిప్పుడు సిగ్గు గూడా లేకుండా చెప్పకోబోతుంటేనే నా గుండికాయలు నీళ్లయిపోతా వుండాయి. నేను యెంగటేస్పర సామి ఆలి అయిన అలివేలుమంగమ్మను యేలు తొక్కి బొట్టు కట్టినట్టుగా- ఆ పీడకల వచ్చింది నాకు. ఆ రోజు నేను బాణం గుచ్చుకున్న జింక పిల్ల మాదిరిగా అల్లాడిపోయినాను. పదారేండ్ల ఈడులో వుండిన నేను, పద్మూడు పద్నాలుగేండ్ల ప్రాయంలో వుండిన మంగమ్మ తల్లిని పెండ్లాడినట్టుగా కలవస్తే-నేను అల్లాడిపోకుండా ఎట్ట వుందును? దీన్ని ఒకరితో చెప్ప కోలేక, నాలో నేనే పెట్టుకోలేక చచ్చి సున్నమైనాను. మా అమ్మతోనే గాని, నేను చెప్పకొనే వుంటే మా అమ్మ నన్ను - దానాధర్మం లేకుండా చాటతో పొరకతో, చాటతో పొరకతో- వాయించి పారేసి వుంటింది. ఈ తప్పును కడతేర్చుకొనేదానికి నేను ఒక మంచి మధ్యానం పూట ఎవరూ లేనిది చూసుకొని మా గడ్డి వామిలోకి పోతిని. దీన్ని నేను ఎవురితోనన్నా చెప్పకుమంటే, విని నోళ్ళే నాకు శిచ్చి వేసుందురు.

ఎక్కడా ఈ సంగతిని బైటపెట్టని నేను, మా గడ్డివామిలో వెల్లికిలా పడుకోని తుపుక్కు తుపుక్కుమని. ఒకటికి పదిసార్లు ఎంగిలూంచుకుంటే, నా మొకమంతా నా ఎంగిలే ... అంతటితో వన్ను నేను వొదులుకోలేక, నా ఒంటిని నేను ఇష్టం వచ్చినట్టు గిల్లిపెట్టుకొనేసి, ఎక్కడపడితే అక్కడ నా పీతోలును పేల్చుకొనేస్తిని., నెత్తికి మిరాలు దిగేటట్టుగా ఓ అని మొటిక్కాయలు వేసుకొంటిని. మహా అవితే ఇరై గుంజి ళ్లు పెట్టేదానికే చావుదంపులైపోయే నేను, ఆ రోజు వరసగా యాభై గుంజిళ్ళు (ఉత్తరంగా తిరుమల కొండల ...ల్లా మళ్లి) పెట్టి, పెక్కులు నెప్పి బుట్టగా, 'మనకు ఈ వొగిసులోనే మదపిచ్చి ఏమన్నా పట్టిందా ఎట్ట?' అని హాలబడిపోయి, మోకాళ్ల సందన తలకాయ పెట్టుకొని బోరుమని ఏడ్చుకొంటిని. నాకు బలే మంచి పెండ్లాం దొరకాలని చిన్నప్పట్నించే కలవరంగా వుండింది. మొగుడికి ఎమికల పులుసును పుట్టిమీద బెట్టే. మిండగాడికి కండల్ని పెట్టే ఆడది గాని, మనకు పెళ్లాంగా దొరికితే- మళ్ల మనం ఏ ఏట్లోకి పోయి నోరు గొట్టుకోవాల? అయిమంటి ... బుద్దులు గలిగిన ఆడది మనకు పెండ్లాంగా దొరికితే, మళ్ల మన గతి, మన అమ్మ గతి, మన కుటుంబరం గతి ఏమైపోతింది?-అనే దిగులు నాకు మస్తుగా వుండేది. మా వూరికి నాలుగు మైళ్ల దూరం లోనే వుండే చిత్తానూరులో ఒక గుడిలో వుండేది అలివేలుమంగమ్మ. ఆమె, మొగుడ్ని తిరుమలకొండల్లో పెట్టేసినా, ఒక పొరబాటు కూడా లేకుండా పరావూర్లో వుండి ఎంతో ఓర్పుతో ఆమె కాపరం ఆమె చేసుకుంటా వుండి, జనుల్లో మంచి పేరెత్తుకొని వుండింది. అయినా అయిమంటి ఉత్తమరాండ్లు ఏ వూర్లో వుండరు? మా అమ్మ లాటి సీత జాతి కలిగిన ఆడోళ్లు ఎందురుండరు? మా అమ్మ మాదిరి ఆడబిడ్డని చూసుకొని నేను పెండ్లాడితే సరిపోతాది గదా? మన బుద్ది ఆ మకాపతివర్త శిరోమని దగ్గిరికి ఎందుకు పోయినట్టు? తప్పైపోయింది సామీ- అని నేను ఆ చెంపా ఈ చెంపా అదరగొట్టుకున్నాను.

అప్పట్నుంచి నేను ఎక్కడలేని బయాన్ని నాలో పెట్టుకున్నాను, మన మానాన మనం వుంటే ఆ బగమంతుడు మనల్ని ఏమీ చెయ్యడు గాని, ఒక నరమానుడు ఆయనకే వూనం తెస్తావుంటే సగిస్తాడా? ఆయన మనల మీద కంటు బెట్టుకొని సాదిస్తాడు. మనకు తొందర్లోనే ఏదన్నా చెరుపు చేస్తాడు- అనుకొని నేను నిమిసని మిసం బిత్తరతోనే గడుపుకుంటా వచ్చినాను. వూరి బయట మంచి ఈడులో వుండే మొగోళ్లు కబడీ ఆడుకుంటా, గల్లత్తుగా అరిచేవారంటే నేను అప్పుడు ఎక్కడన్నా వుండి దీన్ని విని, మవింట్లో వాళ్లకు ఏమన్నా అయిందేమోనని బయపడి చచ్చేవాడ్ని. మడి కాడ నుంచి ఆయన పనిమీద ఆయన ఎవురవ్వా పరిగెత్తతా (నాకల్లా) వస్తావుంటే, ఇప్పుడాయన, "ఒరే సుబ్బమ్మ నెమా! మీ యమ్మ మిరప్పొండ్లు ఏరతా ఏరతా చచ్చిపోయింది" అని చెప్పేస్తాడేమోనని, ఆయన నన్ను దాటిపోయ్యేదాక నా అదురు తగ్గేది గాదు. వాదంటే కొంచిపు బుద్ది. ఆ మహన్నబావుడిది ఎంతో ఇశిలాయం గదా! ఒకసారి మా అమ్మకు ఒళ్ళు అలిసిపోయి చలీ జెరం వచ్చింది. ఉన్నట్టుండి మా అమ్మకు శీతలం కమ్మేసి, వొళ్లంతా జిల్లుమని అయిపోయింది. మా అమ్మ తేలకండ్లు యేసేసింది. మా అక్క నోరు లబలబామని కొట్టుకుంటానే, మా అమ్మ ఒంట్లోకి వూష్ణం కొంచిమన్నా రావాలని మా అమ్మ అరికాళ్లకు పసుపు రాస్తా వుండింది. మా అమ్మ నిజంగా చచ్చే పోయిందని మా నాయినతో సహా ఏడ్చేస్తావుంటే, నేను అక్కడ వుండకుండా మా నట్టింట గోడకు వుండేసామి పటం దగ్గరికి పోయి, 'మా అమ్మను బతికించందే నేను ఈడ నుంచి కదలను' అని ఎత్తిన చేతుల్ని దించకుండానే వుండినాను. ఆ మహన్నబావుడు నిజంగానే వుండాడు. మా అమ్మ కండ్లు తెరుచుకొనింది. ఆ రోజు మా అమ్మ చచ్చి బతికినట్టే లెక్క. ఉన్నట్టుండి శీతలం కమ్మిన మనుషులు బతకతారా ఎక్కడన్నా! దేముడు వుండబట్టే, పసిబిడ్డినైన నా మాటను ఆయన నెరవేర్చ బట్టే ఆ రోజు మా అమ్మ బతికింది. మా ఇంట్లోవాళ్లం అయిదు మందిమే ఒక లోకంగా పెట్టుకొని బతికేవాళ్లం గదా మేము. ఈ మాటను దేముడు కూడా అనుకోనే వుంటాడని ఆలోచిన జేసుకొని నేను కుశాల పడినాను. దేముడనే వాడే లేకుండా వుండుంటే ఒకరోజు మా ఇంట్లో పెద్దగోరం జరిగిపోయి వుండును. మా మేనత్త అయిన రామక్క కొడుకు ఎత్తిరాజులు బావ మోట తోలుకొని అయిదెకరాల కయ్యను పైరెక్కించుకోలేక ఆయిలు మిసినీ పెట్టినాడు కొత్తగా. ఆయిలు మిసినీకి ఏర్పాటు ఎట్ట వుండునంటే- ఆ మిసినీ వల్ల మంచినీళ్ల పంపు ఒకటి, వుడుకు నీళ్ల పంపు ఒకటి (బలే సన్నంది) వుండేవి. ఆ కాసిన్ని వుడుకు నీళ్లతోనే మా కొంచెం కయ్య పారిపోయేది. అందుకని మాకు మోటతోలే పని తప్పిపోయింది. మా మోట బానతో పాటు, ఒక కొయ్యతో చేసిన మోట బండి వుండేది. ఆ బండిలో నుంచే మోటను ఈడ్చే మోకుతాడు తిరిగేది. అగ్గో, ఆ బండితో ఏమీ పనిలేక మా నాయిన దాన్ని పమ్మచ్చరం కిందట ఒక తాడుకు కట్టి మా చూరులో వేలాడదీసినాడు. ఒక రాత్రి నేను, మా అమ్మ, మా అక్క ఒక చాపమీద పడుకోని నిద్ర పోతావుంటే- ఎప్పుడో కట్టిన దాని తాడు తెగిపోయి ఆ మోటబండి దబీమని కిందపడిపోయింది. నేను, మా అక్క మా మొద్దు నిద్దర్లను మేము పోతావుంటే, మా అమ్మ మాత్రం బిత్తరపోయి లేచిందంట. అదిగాని మా నెత్తుల మీద పడివుంటే- మా ముగ్గరి తలకాయలు పిచ్చిలుపిచ్చిలుగా పగిలిపోయి వుంటాయి. మా అమ్మ నిద్రపోతా వుంటే నన్ను, మా అక్కను లేపకుండా- ఇక్కనా పక్కనా వుండినోళ్లనందర్ని లేపుకొని వచ్చి "చూద్దురు రండి. నా రెక్కల కష్టం ఎంత మంచిదో! కాకుంటే నా బిడ్డల నెత్తిమింద అది పడి వుండదా?" అని చెప్పకొనిందంట. ఆ తెల్లవారినాక మా అమ్మ ఇదంతా పొల్లుబోకుండా చెప్పింది. మళ్లొక రోజవితే నేను, మా అక్క మా వామిలోకి పోయి, పొయ్యిలోకి తట్టలో బెట్టుకొని కొన్ని కట్టెల్ని తెచ్చినాము. మా అక్క ఇంటికి వచ్చినాక, తట్టను బొరించితే బయటకొచ్చిన కట్లపామును జూసి ఆ అమ్మి బిత్తరపోయి, "ఓయమ్మల్లో" అంటా కడగా పరిగెత్తింది. దాన్ని మేము చంపేసినాక, మా యమ్మ దాన్ని ఒక కట్టెపుల్లకు తగిలించుకోని, వూరంతా తిరుగులాడి, "చూసినారా, నా రెక్కల కష్టం ఎంత మంచిదో! లేకుంటే నా బిడ్డ గతి ఏమై వుండునంటారు?" అని బడాయిబడాయిగా చెప్పకొనింది. మా అమ్మల బిడ్డలకు ఇంక చావులేదులే- అని ఆ రోజుటికి నేను అలివిగాని కుశాలపడినా, ఏ పొద్దో ఒక పొద్దు మనకు-మన అమ్మను గురించిన మతక్కంతప్పదు గదా అనుకొని, నేను మళ్లా మొదటికొచ్చి, నా బయాలన్నిట్నీ కదుపులో బద్రంగా పెట్టుకొని బతుక్కుంటా వచ్చినాను.

నాకుశాలను, నామనేదను
చూసినంతలోనే ఒళ్ళో
కూర్చోబెట్టుకొనిన
శ్రీ పురాణం సుబ్రహ్మణ్య
శర్మ గారికి

ఎల్లోరాలో
ఏకాంత వేళ

'వసంత గీతాలు ఆలాపించే స్వరాలు
ఏకుకు ఒంపుల్ని పురపించే పెదవులు
విరిసీ విరియని మల్లెమొగ్గలా నాసిక
శంఖంలా మెడ వంపు...?

—ఇన్ని సొగసులు ఒలుకు తనువు సుమధనువు
ప్రకృతిలోని సౌందర్యాన్నంతా తనలో నింపుకొని
సృష్టి చేతనను ప్రతిఫలించే ఆ శిల్పానికే
జీవం వస్తే
కాలి అందెలు రవళిస్తే?...
వసంతం పూగావోతుంది,
వెన్నెల తెరమరుగవుతుంది,
విశ్వం పరితపిస్తుంది!
—గొడవర్తి విజై భాస్కరుడు